

RIIGIKOGU

I. istungjärk.

Protokoll nr. 10.

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Riigikogu teise abiesimehe walimine. — 3. Rkl. W. Ernits'i ettepanek alkoholiseaduste komisjoni walimise kohta. — 4. Terwishoiu komisjoni walimine. — 5. Wabariigi Walitsuse wastamine E. Sd. T. P. Rk. rühma küsimise peale Kasepea walla elanikkudele wiljaostu wõimaluste mitteandmise asjus. — 6. Seadusriigi 1921. a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe jne. III. lug. — 7. Seaduseelnõu wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta. — 8. Seaduseelnõu riigikooli õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta. — 9. Amnestiaseadus I. lugemisel. — 10. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku päewa äramääramine.

Riigikogu koosol. 4. märtsil 1921. a. kell 5 p. 1. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 78 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees O. Strandman, hiljem abies. K. Wirma.

Sekretääri kohal abisekretäär W. Pezold.

Walitsuse lauas: Riigiwanem K. Päts, wälisminister A. Piip, siseminister K. Einbund.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja O. Strandman: Tänase koosoleku päewakord on rahwaesitajatele kätte saadetud. Peale selle on mul Riigikogule teatada, et Riigikogu Juhatusel on sisse tulnud arupärimine E. I. Sots. T. P. Riigikogu rühma liigete O. Gustawson'i, M. Bleiman'i ja P. Keerdo poolt — Tartumaa riigimaade ülema, herra A. Ehrlich'i talituse kohta. Siis on sellesama rühma liigete, h-rade A. Hansen'i, Münth'i, A. Liiberg'i ja J. Piiskar'i arupärimine — Berliini Eesti saatkonna majaostmise üle; siis on sisse tulnud sama rühma küsimine Wabariigi Walitsusele põhja-lääne armee-laste Eestis wiibimise kohta. E. Sots.-dem. T. P. Riigikogu rühma poolt on küsimine Wabariigi Walitsusele selle kohta, kas on Wabariigi Walitsus tähelpanu pööranud ähwardawa tööpuuduse peale ja mis kawatseb walitsus sellest ülesaamiseks teha.

Kas otsustatakse neid küsimisi tänasesse päewakorda wõtta?

Rkl. J. Piiskar (is.): Teen ettepaneku neid küsimisi päewakorda wõtta.

Juhataja O. Strandman: Teisi sõnasoowijaid ei ole. Kes on selle poolt, et need neli punkti tänasesse päewakorda wõtta? Kes wastu? Wastu ei ole keegi. On

otsustatud need neli punkti tänasesse päewakorda wõtta. Kas tehakse ettepanekuid, missuguses järjekorras soowitakse neid küsimisi arutada?

Rkl. O. Amberg (kristl.). Teen ettepaneku tähendatud küsimisi ja arupärimisi wiimaste päewakorra punktidenä wõtta.

Rkl. J. Piiskar (is.). Teen ettepaneku neid pärast kolmandat punkti päewakorda mahutada.

Juhataja O. Strandman: Palun neid käed üles tõsta, kes selle poolt on, et need neli punkti wiimastena päewakorda wõtta. Siis palun neid, kes selle poolt on, et need neli punkti peale kolmandat päewakorra punkti päewakorda wõtta, käed üles tõsta. Ma konstateerin, et nähtaw enamus on selle poolt, et need neli punkti wiimastena päewakorda wõtta. Sellega on Riigikogu otsustanud need neli punkti wiimaste punktidenä päewakorda wõtta. Sellega on päewakord kinnitatud ja Riigikogu läheb 1. punkti arutamise juure.

2. Riigikogu teise abiesimehe walimine. Rkl. A. Birk (rhw.): Eesti Rahwaerakonna Riigikogu rühm paneb kandidaadiks ette Riigikogu liikme A. Kerem'i.

Juhataja O. Strandman: Kas nimetatakse teisi kandidaate? Ei nimetata. Riigikogu liikme A. Kerem'i kandidatuur tuleb hääletamisele panna. Kõige pealt tuleb selgeks teha kuidas hääletamisele asuda. Kinnisel hääletamisel tuleb walituks tunnistada, kes on saanud üle poole kõigest Riigikogu liigete häälest. Kinniselt hääletada tuleb sedelite kaudu.

Rkl. J. Santa (kom.): Teatan, et meie rühm hääletamisest osa ei wõta.

Juhataja O. Strandman: Meil on juba kord niisugune juhtumine olnud ja

on otsustatud, et kui kinnine walimine on, siis ei anta sõna hääletamise motiivide kohta; sellepärast ei saa ma mitte sõna anda rkl. J. Santale. Palun sedelid laiali laotada. Teatan Riigikogu liigetele, et sedelite peale tuleb kirjutada „poolt“ või „wastu“, kuna ainukeseks kandidaadiks on herra J. Kerem. Kas on kõigile Riigikogu liigetele sedelid kätte antud? (Skr. J. Bergman.: Kes wõtawad, neile kõigile on antud). Palun sedelid ära anda. Kas kõik on oma sedelid ära annud? Kas soovitakse iseäralisi lugejaid walida? (Hüüded: Juhatuses hooleks!).

(Juhataja wõtab sedelid ja loeb nendelt: „poolt, poolt, vastu“ jne.).

Poolt on antud 49 häält, vastu — 3 ja erapooletuid — 7 häält. Kodukorra järele loetakse esimese hääletamise juures walituks see, kes saab poolt pool kõigest Riigikogu koosseisust; et praegusel juhtumisel üks hääl poolt puudub — on ainult 49 häält poolt — siis tuleb kodukorra § 7 järele uus walimine ette wõtta, kus walituks loetakse see kandidaat, kes on walitud koosolekul-wiibiwate Riigikogu liigete häälteenamusega. Nii tuleb uus hääletamine ette wõtta. Palun sekretääri weel kord walimise sedelid wälja jagada. — Palun sedelid ära anda. (Rahwaesitajad toowad sedelid juhatuses lauale). Kas kõik on sedelid ära annud? (Juhataja loeb sedelid ükshaawal, hüüdes mis sinna kirjutatud). Poolt on antud 44 häält, vastu — 4 ja erapooletuid — 8. Palun teatada kwoorumraamatusse sissekirjutatud Riigikogu liigete nimede arwu. (Sekretäär: 78). 78 on kwoorumraamatus; sellega oleks siis enamuse 40; siin on aga poolt 44 häält; sellega on siis Riigikogu liige A. Kerem teiseks abiesimeheks walitud.

3. Rkl. W. Ernits'i Juhataja O. ettepanek alkoholi- Strandman: seaduste komisjoni Riigikogu Juhatusesele on sisse tulnud walimise kohta. järgmine ettepanek,

mida sekretääri palun ette kanda.

Sekretäär (loeb): Riigikogu Juhatusesele. Palun Riigikogu Juhatus Riigikogu ette panna walida alkoholiseaduste komisjon, wõttes jagajaks arw 10, ja selle komisjoni kätte läbiwaatamiseks anda ka seaduseelnõu õlle walmistamise ja müügi kohta. Austusega Willem Ernits, Riigikogu liige. Tallinnas, 3. III. 1921. a.

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Ma teen ettepaneku seda komisjoni, mida

praegu walida tahetakse, nimetada terwishoiu komisjoniks.

Rkl. W. Ernits (sd.): Ma ühinen herra Anderkopp'i ettepanekuga.

4. Terwishoiu Juhataja O. Strandman: Siis on ainult üks ettepanek — walida terwishoiu komisjon. Sõnasoowijaid enam ei ole. Palun neid, kes selle poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Ei keegi. Seega on see ettepanek ühelhäälisel wastu wõetud. Palun ettepanekuid teha, kui palju liikmeid komisjoni walida, missugust arwu jagajaks wõtta. On ettepanek tehtud jagajaks wõtta 10. See on rahwaesitaja W. Ernits'i ettepanek. Teisi ettepanekuid ei tehta. Loen sellega tehtud ettepaneku wastu wõetuks.

Rühmadel on teada, kui palju selle jagaja juures igast rühmast liikmeid tuleb.

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Töerakonna rühma poolt panen ette rkl. J. Luiga ja J. Annusson'i.

Rkl. E. Martinson (sd.): Sotsiaaldemokraatlise rühma poolt panen ette rkl. W. Ernits'i ja M. Püüman'i.

Rkl. J. Piiskar (is.): Iseseisw. Sots. rühma poolt panen ette rkl. J. Meerits'i.

Rkl. J. Alks (kom.): Kommunistlise Töölisterühma poolt panen ette rkl. J. Soans'i.

Rkl. A. Tupits (põl.-k.): Põllumeeste rühm paneb ette rkl. O. Pärlin'i ja J. Kes küll'i.

Rkl. M. Bock (saks.): Balti-Saksa ja Wene rühma poolt panen ette rkl. A. Sorokin'i.

Rkl. A. Jürgenstein (rhw.): Rahwaerakonna rühma poolt panen ette rkl. Ehrlich'i.

Rkl. O. Amberg (kristl.): Kristiiku Rahwaerakonna nimel panen ette rkl. J. Lattik'u.

(Juhataja paneb nimetatud kandidaadid hääletamisele; walitakse kõik ühelhäälisel).

5. W. W-se wastamine Sots.-dem. rühma küsim. peale Kasepea walla elanikkudele wilja ostu-wõimaluste mitteandmise asjus. Põllutöömister J. Rostfeldt: Rahwaesitajate M. Martna, J. Wain'i ja A. Palwadre küsimise peale Kasepea walla elanikkude warustamise asjus wiljaga on

mul järgmist seletada: Wabariigi walitsuse

poolt 13. aug. 1920 a. wastuwõetud määruse § 10 kohustab maakonna omawalitsust terawiljaga warustama maakonna piirides waeleid, töowõimetuid, maata elanikka wallanõukogu poolt kokkuseatud ja maakonnawalitsuse poolt kinnitatud nimekirja järele. Selle määruse täienduseks andis toitlusminister 28. sept. 1920 a. maakonnawalitsusele teada, et § 10 korras tuleb warustada terawiljaga ka maata elanikka, kellel igasugused leiwawilja-tagawarad puuduwad. See korraldus oli Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatud ja ilmus „Riigi Teatajas“ 2. okt. 1920 a. Nr. 163/164. Nende määruste järele on normiwilja tarwitajate arw piiratud; saawad wilja ainult „töowõimetud“ ja „maata“ elanikud. Wallanõukogu seab nende nimekirja kokku ja maakonnawalitsus kinnitab seda. Nendele on minewa aasta jooksul Tartu maakonnawalitsus 2270 puuda normiwilja wälja annud. Peale selle palus Tartu maakonnawalitsus, et temale lubataks riigistatud mõisate wiljaga Kasepea walla maata elanikka warustada, ostes wilja wabahinnaga. Ta pööras selle palwega toitlusministri poole, kuid sai eitawa wastuse, sest sel korral polnud wõimalik riigistatud mõisadest üle normi wilja kõrwale müüa. See otsus oli teada antud Kasepea wallawalitsusele; ühtlasi teatati ka, et wiljatahtjate maata elanikkude nimekirja wallanõukogu kokku peaks seadma ja maakonnawalitsusele kinnitamiseks ette panema. Seda ei ole aga tänini sündinud. Nõnda ei wõinud ka maakonnawalitsus makswate määruste põhjal Kasepea walla maata elanikkudele normiwilja anda.

Iga elanik, kes piiriäärse maaribas elab, wõib enesetarwiduseks wilja ostu- ja sisseweo luba saada maakonnawalitsuselt. Neid lubasid on antud 4050 puuda peale. Tegelikult oli ostetud nende lubadega 630 puuda, kuna lubakiri 3420 puuda rukiste ostmiseks, mis 27. aug. maakonnawalitsuse poolt wälja antud oli, teadmata põhjustel Kasepea wallawalitsuse poolt kasutamata jäi. Siis oleks Kasepea wald tegelikult saanud 2270 puuda normiwilja ja 630 puuda ülenormi wilja, mis lubadega sisse toodud. Kokku 2900 puuda. Põllutöoministeriumi statistika osakonna andmete järele oli Kasepea wallas oma terawilja olemas umbes 2500 puuda. Ühes sisseweetud wiljaga oleks siis wald saanud 5400 puuda. Põllutöoministeriumi statistika osakonna andmete järele on Kasepea wallas umbes 3000 elanikku. 13. augusti määruse § 8 järele on „leiwannormi alammäär 12 naela terawilja inimese kohta kuus“. 3000 inimese

peale oleks siis tarwis olnud umbes 10.800 puuda terawilja, et elanikka alammäär suuruses warustada. Ülemal nägime meie, et 5400 puuda oli wilja saadud, kuna selle walla elanikkudele 10.800 puuda wilja waja oleks olnud, tähendab, et Kasepea walla elanikud on saanud mitte 12 naela terawilja kuus hinge peale, waid ainult 6 naela, see on 2 korda vähem, kui alammääraks arwatud summa, kuid siin ei ole süüdi mitte Tartu maakonnawalitsus, waid Kasepea wallawalitsus, kes luba wilja sissewedamiseks muretses, aga selle luba kasutamata jättis ja töowõimetute ja maata elanikkude nimekirja kokku ei seadnud, et nendele normiwilja saada. Ettepanud küsimise peale, missuguseid abinõusid kawatseb walitsus tarwitusele wõtta, et kirjeldatud wäljakannatamata seisukorda ajawiitmata lõpetada ja piiriäärsetele elanikkudele wiljasaamist wõimaldada, — oleks mul wastata, et Wabariigi Walitsus on otsustanud leiwawilja müügi, ostu ja weo siseriigis wabaks lasta, selleks makswaid määrusi wastawalt muutes; need muudatused ilmuwad järgmises „Riigi Teatajas“. Ühes sellega tuleb ka rewideerimise alla wõtta need määrused, mis kümne-werstalise piiriäärse maariba kohta omal ajal maksma said pandud. Walitsus ei ole neid määrusi weel läbi waadata jõudnud, kuid ta teeb omale ülesandeks neid kiires korras läbi waadata ja tarwilised muudatused teha, et piiriäärsetele elanikkudele wastu tulla ja nendele wiljasaamist kergendada.

6. Sead. riigi Juhataja O. Strand-
1921. a. sisse- man: Sellega on see päe-
tulekute ja wakorra punkt läbi.
wäljaminekute Rahaasj. komis-
eelarwe jne. joni aruandja A.
III lugem. Oinas (loeb): Seadus
riigi 1921 a. sissetulekute
ja wäljaminekute eelarwe ja eelarwe-sum-
made tarwitamise kohta kunni 1921 a. eel-
arwe kinnitamiseni.

(Sõnasoowijaid ei ole. (Seaduse nimetus wõetakse ühelhäälel wastu).

Komisjoni aruandja A. Oinas (loeb): § 1. Riigi 1921 a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe tuleb Wabariigi Walitsuse poolt esitada Riigikogule kinnitamiseks mitte hiljem 1. maid 1921 a. Ma palun sõna.

Juhataja O. Strandman: Kui komisjoni aruandja?

Komisjoni aruandja A. Oinas: Ei, kui Riigikogu liige.

Rkl. A. Oinas (sd.): Kordan teisel lugemisel tehtud ettepanekut. § 1. sõnade asemel „mitte hiljem 1. maid 1921. a.“ panna „mitte hiljem 1. aprilli 1921 a.“

Juhataja O. Strandman: Sõnawõtjaid enam ei ole. Ma panen ettepannud paranduse hääletamisele. Wabandage, komisjoni aruandja herra Oinas, kas Teie ei soowi lõpusõna?

Komisjoni aruandja A. Oinas: Ei.

Juhataja O. Strandman: Kes on Riigikogu liigetest selle ettepannud paranduse poolt, et käesolewa seaduse § 1. „1. maid“ asemele lugeda „1. aprilli“? Kes on selle ettepaneku vastu? Suur enamus on vastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Ma panen § 1, nii nagu ta ette on kantud, hääletamisele. (Hääletamisel wõetakse § 1 suure enamusega vastu).

Komisjoni aruandja A. Oinas (loeb): § 2. 30. aprillil 1921 a. kaotab oma makswuse Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal 23. dets. 1920 a. wastuwõetud seadus 1921 a. eelarwe-summade tarwitamise kohta („Riigi Teataja“ Nr. 2, 1921 a.)

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 2 mõne üksiku hääle wastuseismisel vastu).

Komisjoni aruandja A. Oinas (loeb): § 3. Kunni eelarwe kinnitamiseni Riigikogu poolt on Riigikassal õigus rahaministri korraldusel awada eelkreidite ministeeriumidele ja teistele wabariigi keskasutustele nende jookswate wäljaminekute katmiseks iga kuu kohta proportsionaalselt langew osa Riigikogule kinnitamiseks ettepannud eelarwe-summadest.

(Sõnasooijaid ei ole. § 3 wõetakse mõne üksiku hääle wastuolemisel vastu).

Komisjoni aruandja A. Oinas (loeb): § 4. Selle seaduse maksma hakkamisega kaotab makswuse § kolmas Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal 23. dets. 1920 a. wastuwõetud seaduses 1921 a. eelarwe summade tarwitamise kohta. („Riigi Teataja“ Nr. 2, 1921 a.)

Juhataja O. Strandman: Sõnasooijaid ei ole. Kes on selle paragr. wastuwõtmise poolt? Kes vastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on see paragr. ühelhäälel vastu wõetud. Kodukorra § 39 põhjal tuleb terve seaduseelnõu

sisu kolmanda lugemise lõpul korraga hääletamisele. Kes on selle seaduse wastuwõtmise poolt? Kes on vastu? Wastu on mõned üksikud hääled, kuna suur enamus wastuwõtmise poolt on. Sellega on see seaduseelnõu kolmandal lugemisel vastu wõetud.

7. Sead.-eeln. Juhataja O. Strandman: See eelnõu on E. Sots.-dem. T. P. Riigikogule rühma poolt Riigikogule saadetud ja Riigikogul tuleb kõige pealt kodukorra § 31 põhjal selgusele jõuda, kas seda komisjoni anda, wõi otsekohe arutusele wõtta. Selles asjas antakse sõna kahele poolt ja kahele vastu.

Rkl. A. Rei (sd.): See seaduseelnõu on Sots.-dem. Riigikogu rühma poolt ette pandud ja puudutab wahekordi ja asju, mis praegusel ajal väga põnewad, ja see seadus on vähemalt sama rutuline, kui see, mis wiimasel Riigikogu koosolekul ilma komisjoni andmata arutusele ja ka vastu wõeti. See seadus rendilepingute pikendamise kohta kolme aasta peale on warem juba kahel korral wälja antud: 1919. a. kewadel ajutise walitsuse poolt ja 1920. a. kewadel Wabariigi Walitsuse poolt. Ja et nüüd Wabariigi Walitsus uue seadusega ei olnud esinenud, siis esines Sots.-dem. rühm täna ettepannud seadusega, mis makswat seadust muudab. Sellepärast palub meie rühm täna seda seadust I lugemisel arutusele wõtta ja ka I lugemisel vastu wõtta; I ja II lugemise waheajal wõiks maakomisjon seda seadust läbi waadata.

Rkl. J. Parik (põl.-k.): Teen ettepaneku seda seaduseelnõu anda maaseaduse komisjoni.

Juhataja O. Strandman: On teine ettepanek tehtud seda seaduseelnõu maaseaduse komisjoni anda. Sõnasooijaid ei ole. Panen ettepanekud selles järjekorras, kuidas nad sisse on tulnud, hääletamisele. Kes on selle ettepaneku poolt, et otsekohe selle seaduse I lugemisele asuda? Kes on selle poolt, et seda seaduseelnõu maaseaduse komisjoni anda? — Mulle paistab, et enamus on selle poolt, et seda seaduseelnõu anda maaseaduse komisjoni. Kas soovitakse hääle äralugemist? (Hääled: Ja, ja!). Palun sekretääri hääli lugema hakata. Kõige pealt, kes on selle ettepaneku poolt, et selle seaduseelnõu I lugemisele asuda, palun käed üles tõsta. Palun neid, kes on selle poolt, et seda seaduseelnõu anda maaseaduse komisjoni

läbiarutamiseks, käed üles tõsta. Palun järele waadata palju Riigikogu liikmeid koos on. Kuna kumbki ettepanek absoluutselt häälteenamust ei ole saanud, siis tulewad mõlemad ettepanekud uuesti hääletamisele, nimelt „poolt“ ja „wastu“, alates sellest ettepanekust, mis rohkem hääli on saanud. Kuna herra Parik'i ettepanek rohkem hääli on saanud, siis panen ta esimeseks hääletamisele. (Hääletatakse mõlemad ettepanekud poolt ja vastu). Seega on rkl. J. Parik'i ettepanek, seda seaduseelnõu anda maaseaduse komisjoni, 38 häälega 28 wastu wastu wõetud.

Rkl. J. Seljamaa (tõer.): Teen ettepaneku maaseaduse komisjonile selle seaduseelnõu läbiwaatamiseks ühe-nädaline tähtaeg anda. (Wahelhüüded: Oho, kuidas see tuleb?).

Rkl. A. Rei (sd.): Ma teen teise ettepaneku, maaseaduse komisjonile wiiepäewane tähtaeg anda, sest wiiepäewase tähtaja järele tuleb ta õigel ajal, nimelt tulewal reedel, päwakorda. (Rkl. J. Seljamaa: Ühinen sellega!).

(Hääletamisel wõetakse wiiepäewane tähtaeg mõne üksiku hääle wastuseismisel wastu).

8. Seaduseelnõu riigi- Juhataja O. kool. õpet. palga Strandman: elukall.-lisa kohta. Järgmine päewakorra punkt on

seaduseelnõu riigikoolide õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta. Kuna komisjoni aruandjat ei ole, palun sekretääri seda seaduseelnõu ette lugeda.

Rkl. K. Wirma (sd.): Rahaasjanduse komisjon tegi komisjoni juhatusle ülesandeks Riigikogule järgmise teadaandega esineda selle päewakorra punkti puhul, nimelt komisjon otsustas esineda Riigikogule teadaandmisega, et tuleks soowitawaks tunnistada, et iga seaduseelnõu, mis riigi sissetulekuid ja wäljaminekuid puudutab, enne Riigikogus arutusele tulemist, peaks rahaasjanduse komisjonile läbiwaatamiseks antama. Komisjon arwab, et kui selle seadusega on kiire, siis peaks komisjonile ülesandeks tehtama seda kiires korras läbi waadata. Rahaasjanduse komisjon, seda seadust oma koosolekul päwakorda wõttes leidis, et temal wormilistel põhjustel ei olnud võimalik kutsuda ministeeriumide esitajaid selle küsimuse arutamisele ja sellepärast ei olnud võimalik ka seda küsimust läbi arutada. Rahaasjanduse komisjon arwab, et

see seaduseelnõu on niisugune, mis puudutab riigi wäljaminekuid ja sellepärast peaks Riigikogu otsuse tegema, et enne, kui selle seaduse II lugemisele asutakse, tema rahaasjanduse komisjonis läbi waadataks, kus juures rahaasjanduse komisjon arwab, et tema selle läbiwaatamisega järgmiseks koosolekuks walmis saab, ja sellepärast teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku, et nimetatud seaduseelnõu saaks rahaasjanduse komisjoni läbiwaatamiseks antud.

Haridusminister H. Bauer: Nagu ma juba minewal koosolekul toonitasin, ei ole see riikliselt mitte nii tähtis seadus, kuid puudutab siiski mõnesaja inimese huwisid, kes selle all kannatawad. Ma toonitan uuesti, et riigi kooliõpetajate palgad palju madalamad on, kui suuremal osal omawalitsuse kooliõpetajatel ja tuleb wälja, et nemad umbes 1.500 m.—2.000 m. kuus vähem saawad. Kõigealampalk on wiienda järgu õpetajal, kes 2.400 marka saab ja kõigekõrgem palk esimese järgu õpetajal, s. o. 3.700 marka; sellega kuidagi wiisi ära elatud ei saa. Linnakoolides ja omawalitsuse koolides on esimese järgu kooliõpetajate palk 5.700 marka. Sellega oli rahaasjanduse komisjonil õigus, kui ta juba minewal koosolekul toonitas, et nimetatud seaduseelnõu rutuline on ja et mitmetes koolides on kooliõpetajad väga raskes seisukorras. Nimelt on riigi koolides sunnitud kooliõpetajad üles tõtlema, et omale mujal teenistust otsida ja sellepärast palun mina küll seda silmas pidada, et neile lubataks iga kuu wäljaminekuks 364.000 marka. See oleks wõrdlemisi wäike summa, ja kui see mitte wõimalik ei ole, siis vähemalt antaks komisjonile 3—4 päewaline tähtaeg, mille jooksul ta jõuaks seda seadust tulewaks koosolekuks läbi waadata.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid rohkem ei ole. Esimeseks tuleb hääletamisele rahaasjanduse komisjoni ettepanek, seda seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni läbiwaatamiseks, kusjuures nimetud komisjon on kohustatud seda järgmisel koosolekul ette panema. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli). Sellega on nimetatud ettepanek 28 häälega 19 wastu wastu wõetud.

Rkl. E. Martinson (sd.) Teen ettepaneku komisjonile läbiwaatamiseks kolme-päewane tähtaeg määrata.

Juhataja O. Strandman: Komisjon on isegi selle poolt, ja siis oleks asjata tähtaega teha, kuid kui soowitakse

hääletada, siis wõin ma ka seda ettepanekut hääletada. Ettepanek on tehtud rahajanduse komisjonile kolme-päewane tähtaeg anda. (Hääletatakse). Wastuhääli ei ole, sellega on see ettepanek ühelhäälel wastu wõetud.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees K. Wirma).

9. Amnestia-seadus Üleüld. komisjoni aruandja J. Parik:
I lug. Üleüldise komisjoni kätte on saadetud materjaalina

Riigikogu Kommunistlike rühma ettepanek amnestiasaaduse asjus. Peale selle tuli weel komisjoni materjaalina Riigikogu Iseiswate sotsialistide rühma seaduseelnõu ja need kawatsused ja materjaalid, mis Asutawa Kogu ajal wastawa komisjoni poolt amnestiasaaduse jaoks tehtud. Nimetatud materjaalide põhjal waatas üleüldine komisjon amnestiaküsimuse läbi ja jõudis otsusele, et kui amnestia ulatust kindlaks määrata, siis tarwilik on kuulda saada asjasthuwitatud ametiasutuste arwustusi ja andmeid. Peale selle, kui oma arwamisega olid esinenud sõjawäe ringkonnakohtu prokuröör, kohtupalati prokuröör ja kohtuministerium, asuti amnestiasaaduse wäljatöötamisele. Komisjon leidis aga tema käes olewate materjaalide ja kogutud andmete järele, et praegu mitte weel aeg ei ole amnestiat tema laialisemates piirides anda (rkl. J. Piiskar: Ei tule teile ilmaski!), küll aga tarwidus oleks osalist amnestiat anda sõjawäelistes kuritöödes ja asus selle osalise amnestiasaaduse wäljatöötamisele, millest Riigikogu liigetel seaduse projekt käes on. Selle juures asus komisjon järgmisel seisukohal: sõjawäelised kuritööd, kus süütegu passiwset iseloomu kandis, mida wõib seletada teatawa energia puudusega, mis pikaleweninud sõja tagajärg on, käiwad täieliselt amnestia alla; kuritööd, mis aktiivset laadi kannawad, nagu wastuhakkamine, rööwimised jne., otsustati osalise amnestia alla käiwateks tunnistada. Peale selle otsustas üleüldine komisjon täielist amnestiat anda sõjawäejooksikutele, arwesse wõttes neid motiive, mis üksikute komisjoni liigete poolt kui ka asjasthuwitatud asutuste poolt ette kant. Nimelt seda asjaolu, et praegusel ajal peidus on väga palju sõjawäejooksikuid, kes sel põhjusel, et nad normaalset elu ei wõi algada, sunnitud on teisi kuritöösid korda saatma, et endale elamist kuidagi wõimaldada. Prokuratuur oli arwamisel, et kui neile inimestele wõimaldatakse korraliku elukutse juure tagasi pöörata, siis selle tagajärjeks oleks

üleüldise kuritegewuse langemine. Sellepärast otsustas komisjon sõjawäejooksikuid täielise amnestia alla käiwateks tunnistada. See oleks üleüldistes joontes kõik, mis mul selle seaduseelnõu ja komisjoni seisukoha kohta ütelda on. Ma panen komisjoni nimel ette, selle seaduse esimesele lugemisele asuda.

(Hääletamisel wõetakse wastu kom. aruandja ettepanek, amn.-sead. I. lugemisele asuda, ilma, et keegi wastu hääletaks).

Komisjoni aruandja J. Parik: Seaduse nimetus: Amnestiasaadus. (Segadus. Küsimine kohalt: Kas komisjoni poolt on ettepanek tehtud?... See on esimesel lugemisel... ei loeta... Rkl. K. Ast kohalt: Palun sõna).

Rkl. K. Ast (sd.): Lugupeetud rahwaesitajad! Lõpuks on amnestiasaaduse eelnõu ometi Riigikoguni jõudnud. Kuid kui meie seda lühikest seaduseelnõu waatame, — ta seisab kahest masinaga-kirjutatud leheküljest koos, — siis peame küll juba pealiskaudselt silmitsedes otsusele tulema, et tema jaoks liig kõlaw ja suur nimi on wõetud, nimi: Amnestia-seadus. Seda ei tahaks ta ikka tõepoolest wist mitte olla ja komisjon ei ole ka ise selles arwamises, et see tõesti amnestiasaadus on, mida oodatakse ja mille ilustumist juba Asutawa Kogu ajal nii paljud soovisid. Kõige paremal juhtumisel on see eelnõu aruandmise akti kohta sõjawäelise distsipliini rikkujatele ja wäejooksikutele.

Juba 1920. a. weebr. kuul, kui Eesti-Wenemaa rahuleping Asutawas Kogus ratifitseerimisel oli, oli minul juhused Sotsdem. rühma wolitusel selle peale tähelpanu juhtida, et meie rahulepingut ratifitseerides mitte ainult kohustatud ei ole asuma sõja aineliste kahjude likwideerimisele, waid ka moraalsete rüüstamiste silumisele. Ma juhtisin tähelpanu selle peale, et sõja-aeg sarnane aeg on, mille paratamata meeoleolu, mis masendawalt ja häwitawalt soltskonna peale mõjub, lihtsa igapäewase kodaniku harilikudest rööbastest kõrwale wõib wisata. See on meeoleolu, mis iga üksiku ühiskondlike kihi juures ennast tunda annab. Mul oli juhused sel puhul Asutawas Kogus toonitada, et meie moraalne kohus ja ka ühtlasi riikline tarkus on see, kui meie nendele, kes sõjaolukorras sarnaseid kuritegusid korda saatsid, mida nemad harilikud tingimistes mitte poleks teinud, andeksandmist kuulutame. Asutawas Kogus, kus needsamad rühmad istusid, mis siingi, ainult ilma ühe lisanduseta, ei leid-

nud need arwamised mingit wastuwaidlemist, waid kõikide poolt poolehoidu.

Mis on siis wahepeal muutunud? Miks on Riigikogu ette ligikaudu aasta hiljem amnestiasaaduse eelnõu ilmunud, mis ometigi sisuliselt mitte see ei ole, nagu tol korral arwati? Kas on siis wahepeal sarnased asjaolud ilmsiks tulnud, mis amnestia wäljaandmise wõimatuks teewad? Selle aasta jooksul on tõepoolest mitmed tähtsad sündmused, nii sisemises kui wälises mõttes, üle elatud, kuid need asjaolud ei kõnele mitte amnestia wajaduse wastu. Meie wõime nimetada aasta rahulikku tööd, mis rahu ratifitseerimisest juba möödas ja mis riiklile ülesehitamisele on pühendatud. Meie oleme õige suuri, tuntawaid tagajärgi kätte saanud. Kõige rõõmustawamalt wõime nimetada, et meie teiste riikide poolt tunnustamist oleme leidnud, ühesõnaga, meie riikline olu on wõrreldes tolle ajaga, mis rahulepingu kinnitamisest möödas on, tuntawalt kõwenenud, märksa stabiilsemaks kujunenud.

Austatud Riigikogu liikmed! Kõik asjaolud kõnelewad selle poolt, et praegu tingimised poliitilise amnestia wäljaandmiseks hoopis soodsamad on, kui ajajärgul, mis tuli pärast sõja lõppu. Ma tähendan, et amnestia ei ole meile mitte moraaliliseks kohustuseks, waid see on ka meie riiklise tarkuse küsimus ja on ka teatawal wiisil kohustawaks küsimuseks. Tuletan meele, kuidaswiisi algas Eesti iseseiswuse sõda suure Wene riigiga. Igatahes peab ütleva, et siis wahekorrad väga segased olid. Esiteks oli sõja algus juba väga imelik. Seda ei saa salata, et sõja põlemasüütamise juures teataw osa meie riigi kodanikka süüdi oli. Tõenduseks on ka see, et see oli ennastmäärawa rahwa sõda, ennastmäärawa prowintsi sõda sennise metropooli wastu. Tollekordsetes olukordades ei olnud mitte kerge orienteerida ja ka mitte raske ei olnud tollekordsetes olukordades sõjawäejooksikuks, riigiäraandjaks saada.

Austatud herrad! Kes oleksime siis meie olnud, kui Wenemaa oleks wõitnud? oleksime olnud mässaw prowintsi ja muud pool? Mina arwan, see on täitsa selge: meie oleksime olnud mässaw prowintsi ja muud ei midagi. Kuna aga meie wõitsime, siis teostame oma tahtmist. See on selge; aga tol korral, kui sõda lahti puhkes, siis ei olnud see mitte väga selge ja see on üks asjaolu, mis pärast sõja lahtipuhkemisega ka riigiäraandmisi ja üleüldse poliitilisi sättegeusid rohkem ette tuli, kui harilikult sõja lahtipuhkemisega, sest olukord oli sedawõrd segane. Sellest järeldame meie

nüüd, kus olukord teistsugune on, et need sätteod, milles inimesi sõjakohtute, samuti ka teiste kohtute poolt süüdi mõisteti, rewiderimise alla tulewad wõtta. Meil on kõikidel ilmkahtlemata palju põhjusi rõõmustada, et weel hiljuti, nimelt 24. weebbruaril, wõisime iseseiswuse kolmandat aastapäewa pühitseda. Aga teie teate ju, et tõepoolest Eesti riigi faktiline olemasolu mitte 24. weebbruarist 1918. a. pärit ei ole, waid hiljemast ajast, nimelt Saksa okkupatsioonini purunemise ajast. Siis alles wõisime meie asuda tõepoolest riiklile ülesehitamisele ja siis alles selgus wahekord, wõrreldes kas wõi nende wahekordadega, mis meie maal walitsesid 1917. a. sügisel. Kuna meie wõiduga sõjast oleme wälja tulnud ja kuna meie ennast riikliselt igatepidi tugewana tunneme olewat, siis just selle tõttu peaks meie südame pealt see jää ära sulama, mis wahepeal sinna on kaswanud. Meie peaksime natuke ka südamehäält kuulda wõtma ja just südamehääl on see, mis meid praegusel ajal iseäranis kohustab üleüldise poliitilise amnestia peale mõtlema.

Wõib olla, kardetakse üleüldist poliitilist amnestiat, sest on sarnaseid häält kuuldawale tulnud. Aga kas on siis tõepoolest ärewuseks põhjust? Waremalt on juhus olnud kah amnestia puhul ette tuua, et enamlust, mida ikka siis nimetatakse, kui päewakorral seisab riiklise kõwaduse ja seltskondlise julgeoleku küsimus, praegusel silmapilgul mitte ei ole. Seda mõtet olen ma waremalt käsitanud. Täna ainult tähendan mööda minnes nende teadete peale, mis wiimastel päewadel ja ka tänase päewa jooksul Wenemaa sündmustest kõnelewad. Need sündmused kõnelewad lausa selle wäite kasuks. Wiimasel ajal räägitakse ka meil väga palju sellest, mida wist mitte tõsiselt hinnata ei wõi. Lugu on selles, et nimelt meie parempoolne ajakirjandus on endale ülesandeks teinud kollitada igal juhtumisel ja otsida juhuseid... Ma olen ise jälginud mõnda ajalehte, et näituseks teerõõwimise puhul kommunistid asja nime tuse juures tähendatakse. Ma olen lugenud wägistuse sõnumid, kuhu ka kommunistid sisse põimitakse. Andmeid ei ole sarnaste sõnumite awaldamiseks mitte. Sellel kirjasaatjal, kes neid teateid toimetuse kätte on toonud ehk läkitanud, ei ole vähemaidki andmeid sarnaste oletuste awaldamiseks. Teiselt poolt selsamal ajal näeme neid üksikuid wäljaastumise katseid, mis kommunistide poolt tulewad.

Kord olid sarnased lood. Luban teile meele tuletada 24. weebuari käesolewal

aastal ja nimelt pidustusi ja paraadi Tallinnas. Järgmisel päeval peale selle ja nimelt 26. weebr. ilmus kahes kohalikus lehes teade, et paraadi ajal wõi otsekohe peale paraadi kommunistide poolt olevat katsutud meeleawaldust toime panna; olewat punaseid lippe taskust wälja wõetud ja üles tõstetud meeleawalduseks, aga inimesed, kes seal paraadil wiibisid, ei näinud seda mitte. Juhtusin mitme isikuga see aeg platsil kokku, kes teatasid, et seda mitte ei näinud, siis sain inimesega kokku, kes Jaani uulitsal kogu aja seisnud, aga mitte midagi iseäralist ei näinud. Ainult kaks ajalehe kirjasatjat juhtusid seda nägema. Mina ei tea tõesti mitte, kas oli seda katsut wõi mitte. (Pahemalt poolt: Aga kardawoid nägid!) Kui nüüd oletada, et ajalehe sõnumitoojad mitte wiirastust ei olnud näinud, waid sarnane katse toime pandi, noh, siis peab ütleva, et naeruwääriline oli seda katsut ajalehes ette tuua, kui temast midagi wälja ei tehtud; see oli lihtsalt enese kompromiteerimine. (A. Schulbach: Naeruwääriline katse!). Kui see nii on, austatud herra Schulbach, siis olen Teiega kaunis ühel arwamisel, siis ei ole see aga mitte enam luse hädaoht, mis kuidagi stabiilsele Eesti riigile kardetaw wõiks olla, waid see on siis sarnane nähtus, mida meie wõiks kanda naiiwsete nähtuste hulka, siis ei maksa kommunistilistest hädaohust mitte kisendada. Ka midu näeme meie, et meie kodune kommunismi poolehoidjate hulk, s. o. töepärased Eesti kommunistid, kes mitte ainult põhjusemõtlikult, waid ka tegelikult Eesti riigi wastased on, — et nende hulk wist kuigi suur ei ole. Wiimaste walimiste hääletamiste tagajärjed Riigikogu walimistega wõrreldes näitawad, et nende poolehoid mitte ainult maal, waid ka linnades kahanema on hakanud. (J. Allikso: Kas Teie poolehoid?). Ma usun, et selle tagajärg on, et kui Eesti kommunistidel juhus on awalikult tegutsema hakata, et siis wabariigi kodanikkudel wõimalus on kommunismi iseloomu üle rohkem selgust saada. Ma tahaks loota, et iga uus awalik erinemine kommunistide poolt ikka suuremat selgust toob meie riigi kodanikkude peas. Mida enam kommunistide põrandaalla suruda, seda ahwatelewam ja meelitawam kommunism on, sest ei teata mitte, milles kommunism seisab, ei teata mitte, mis loom ta on. Esimesed katsed selles on väga õpetlikud selle poolest, et kommunistid ja ka iseseiswad sotsialistid Tallinnas oma kuulsuse on kaotanud ja selle tagajärjel rohkesti oma kohti kahe kolme kuu jooksul kaotanud;

sedasama näeme ka peaaegu kõigis maakondades, kus nende nimekirjad üles on seatud. Ka nende hääletajate hulgas ei ole ei tea kui palju tõsiseid kommunismi poolehoidjaid. Et see kõikumine, mis wiimastel walimistel ilmsiks tuli, tööpoolest asjaludega mitte õigustatud ei ole, tõendab see, et nii lühikese aja jooksul paljudel wõimalust ei wõinud olla erakondade hindamiseks. (J. Allikso: Wahet teha sotside ja kommunistide wahel!) Selle wahet tege-mises on sotsiaaldemokraadid väga südid ja saawad ka edaspidi sama südilt hoolt kandma, et wahet tehaks meie ja teie wahel. (J. Allikso: Isegi Isborskiga olete Teie märki wõtnud!). Teie Rakwere ei meeldi meile ka. Selle järele, kui palju hääli ühele ehk teisele erakonnale on langenud, ei saa weel mitte ütelda, et walijad selle wõi teise poliitilise woolu on kindlasti omandanud. Ei saa ütelda, et meie juures, kus riik weel noor on, meie rahwaesituse parteid juba kindlasti wälja oleks kujunenud oma iseloomu poolest. Walijatel ammugi ei wõinud weel mitte neid poliitilisi kogemusi olla, mis wanadel demokraatlistel maadel, ja sellepärast siis kuigi üksikutes punktides linnawalimistel kommunistid on wõrdlemisi rohkesti hääli saanud, siis ei tule mitte arwata, et need hääled kõik oleksid antud Eesti wabariigi awalikkudele, põhimõttelikkudele ja tegewatele wastastele ning waenlastele. Mina näituseks oma kihutuskoosolekutel sattusin maatöölisega kokku, kes rääkisid väga ime-likka asju, et iseseiswate sotsialistide hulgas wõib olla niisuguseid isikuid, kes meid wõõra riigi kätte prowtseeriwad, üle anda tahawad, ja et kui nad seda oleksid teadnud, siis ei oleks nad nende poolt hääletanud. Edaspidi muidugi wõime kindlasti loota, et mida selgemalt kommunistide iseloom esineb, seda vähem on nendel mingid suuri tagajärgi walimistel oodata. Weel tahaks ma ütelda, et herrad kommunistid sugugi ärgu petku ennast arwamisega, et kõik need hulgad, kes neile kaasa plaksutawad, nendele siin ja seal hurraa hüüawad, nende poolt hääletama saawad. Ei, selleks on riigikodanikkude kaine meel weel küllalt püsiw ja riikline korraldus weel küllalt tugew. Teie wõite endale plaksutajaid väga palju leida — selleks on ju need koosolekud teatud kohtades ja teatud alustel korraldud — aga et teie nendega Eesti wabariigis mingisuguse Kroonlinna ära wõidate, seda ei ole. Kui teie seda mõtlete, eksite teie väga suuresti.

Austatud Riigikogu liikmed, see on ainult kõrwaline asi, kõike seda ütlen

ainult mööda minnes, et alla kriipsutada, et Eesti wabariiki õieti mingisugune kommunistiline hädaohut ei ähwarda ja et kõige otstarbekohasem oleks just nüüd asuda üleüldise poliitilise amnestia teostamisele. Muuseas oleks see ka väga heaks rohuks enamlaste edu wastu. Kommisjon on oma töö teinud isemoodi, sest meie oleme ikka tähele pannud, et teistes maades walitsus armastab oma arwamist selles asjas awaldada. Meie walitsus kahjuks ei ole mitte tarwilikuks pidanud oma arwamist üleüldise poliitilise amnestia kohta awaldada. Waadake, waikimine on ikka häbelikkude woorus, kuid kusagil ei ole kirjutatud, et walitsus häbelik peaks olema. Walitsus peaks vähemalt neis poliitilistes küsimustes, millel riigi saatuse kohta suur tähtsus on, kaasa kõnelema. Igatahes leiama, et kommisjon oleks pidanud seda küsimust rohkem kaaluma, kuid wõib olla on selles süüdi Riigikogu rühmade iseäraline wahekord. Meile siin pahemal tiival tuleb ette, et bloki erakonnad peaks otsekohe wõtit üksteise südame juure pääsemiseks leidma, ja sellel alal on meie keskrihm, kes wanasti nii palju, kui ma mäletan, amnestiale ka kaasa tundis, 30 silma parempoolsetele ette annud. (Naer). Meie arwamine on niisugune, et oleks väga hea, kui meie walitsuse arwamist üleüldise poliitilise amnestiaseaduse andmise kohta kuulda saaksime ja et see küsimus weel kord uuesti kaalumisele wõetaks. Tarwis on, austatud herrad, see hüpnos, mis pikemat aega juba kestab ja mida kommunistlikeks hüpnosiks nimetada wõib, enesest maha raputada. Teie haarate igast pisikesest juhtumisest kinni ja püüate kärblasest elewanti kujutada, just niisama, nagu kommunistid seda teiega teewad: juhtub kusagil mõni kinniwõtmine, juhtub, et sõjawäekohus sunnitud on kedagi kohtuotsuse ja seaduse põhjal surma mõistma, siis karjutakse sealt pahemal tiiwalt — kohe walgest terrorist. Isegi wäljamaa lehtedes on, mitte nii kaua aja eest, sõnum ilmunud koledast terrorist Eestis, kuigi ometi ka wäljamaal sõjaseadust tarwitati. Terrorist kõneldakse nendes maades, kus erakondi on, kes wormilikult ja sisuliselt III internatsionaali kuuluvad ilma et waewaks wõtaks mõelda, mis tähendab „terror“ üleüldse. Teie olete harjunud iga nähtust, mis teie partei arusaamisesse ei mahu, olgu see sotsialistide, olgu see sotsiaaldemokraatide poolt ette wõetud, olete harjunud iga juhtumise juures karjuma, nagu oleks mõne suure riiklise hädaohuga tegemist. Sellest peaks loobuma, ei ole neil

põhjust karjuda walgest terrorist, niisamuti ei ole ka teil mingisugust põhjust karjuda punasest wõi kommunistilisest hädaohust.

Sellepärast panen teile tungiwalt südame peale, seda küsimust uuesti läbi kaaluda ja wõimalikuks teha . . . . sellepärast ongi meie ettepanek järgmine: 1) amnestiaseaduse eelnõu Riigikogu üleüldisse kommisjoni tagasi anda ja 2) Riigikogu üleüldisele kommisjonile ülesandeks teha — walmistada üleüldise poliitilise amnestia seaduseelnõu Riigikogule ettepanemiseks.

Rkl. J. Allikso (kom.): Herrad Riigikogu liikmed! Üleüldine ei ole see amnestia mitte, mis üleüldise kommisjoni poolt seaduseelnõuna Riigikogule ette pandud on. See on väga piiratud amnestia sõjawäelastele ja nendegi suhtes oleks see seadus sel kujul ainult osaline. Kommunistlist Töölisterühma ei üllata see mitte. Riigikogu praegune koosseis ja walitsew Päts'i reshiim ei ole mitte ainult kindlustuseks, et riigid ja tabad türmi uste ees weel tugewamini olema hakkawad, waid see Kogu ja see reshiim täidab neid türme alatasa uute kodanluse wägiwalla ohwritega. Sama aja jooksul, kui meie rühma ja Iseseiswate Sotsialistide rühma poolt ette pandud amnestiat kommisjonis kärbiti, töötasid hagijad oma soodu.

Juhataja K. Wirma: Teen Teile esimese märkuse sõnaarawõtmise suhtes.

Rkl. J. Allikso (kom.): Üksi Tallinnas on kümnekond töölisi wangi wõetud. Walmistatakse uusi poliitilisi protsesse. Kui meie siin esinesime sõjaseaduse lõpetamise ja amnestiaandmise ettepanekutega, siis meie küsisime: Sõda on lõppenud — kuidas põhjendate teie oma wägiwalla-reshiimi edasikestmist? Nüüd küsime meie: iseseiswus on tunnustatud — kuidas põhjendate teie oma wägiwalla-reshiimi edasikestmist? (Wahelhüüe: Kas Teie ka tunnustate?). Kui tänane riigiwanim ja sõjaminister — herra Päts ja herra Soots — weel walitsuse laua taga ei istunud, waid seal kõrwu parunitega äärmisel paremal tiival istusid, siis hüüdsid nad meile tol korral: tunnustage iseseiswust, muutke taktikat. Sarnastel kordadel armastab herra borsepresident ja pangadirektor Päts alati iseseiswuse tunnustamist meilt nõuda, sest tema erihuwiks oli waluuta kurs, herra Soots'i aga, kui kindrali, huwitas rohkem kommunistide taktika ja strateegia. Ma pean aga ütlema, et amnestia piirkonnast on wälja jäetud ka niisugused kodanikud, kes kommunistid ei ole. Sest mitesõjawäelastele ei kingita selle eelnõu

järele mitte üht poliitilist pattu püha kuldwasika wastu. See tähendab kõige esmalt seda, et asi ei seis mitte selles, kas need kodanikud Eesti iseseiswust tunnustawad wõi mitte, waid kusagil teisel.

Õieti on see ju hästi pentsik praegu — 1921. a. märtsis — Eesti kodanikult küsida? Kas tunnustad iseseiswust? See on poliitiliselt kirjaoskamata küsimine, sest — esiteks, ei ole ükski Eesti kodanik, kodanikude grupp ehk partei mitte ühewääriline riikidega, kelledelt teil nii kaua tunnustamist oodata tuli, ja teiseks — meil ei ole enam mitte 1919. a. jaanuar wõi weebruar. Siis oli peale Päts'i walitsuse weel Eesti töökommuna walitsus olemas ja ka Balti hertsogiriiklased ootasid, kuna kindral Soots von der Goltzile tee Tartu peale wabastab Läti punawäelastest. Siis kui igal Eesti elanikul walida oli kahe-kolme walitsuse wahel ja kui Tallinna walitsusel alles wõõrad jalad all olid, siis oli see küsimine — ütleme — ajakohane.

Juhataja K. Wirma: Rahwaesitaja Allikso, ma palun Teid päewakorra juure jääda. Ma ei näe Teie kõnest, et see amnestiaseadusega kokku käib. (Hüüe: Kingissepa kirjutatud!) Pahemalt poolt: On juhataja erapooletu?)

Rkl. J. Allikso (kom.): Seisukord on sellest ajast saadik suuresti muutunud, kui Eesti kodanlus esimesed ohwrid töörahwa hulgast kiskus ja oma mammona altarile nad tõi. Kuid inkwisiitsiooni meistrid lahmiwad sama hooga edasi, mis ka Päts neile sisse pani, kui ta esimest korda peaminister oli. Mõned wähesed nendest on elus, kes siis türmi sattusid, nende liigist oleks nimetada Saaremaa mässumehi. — Kes julgeks siia kinnitama tulla, et Saaremaa wastuhakkajatel mingisugune riikline programm oleks olnud. Nende kawa oli: sakste jõhkrusele ja üliwõimule lõpp teha. Ja nad tegid seda nii, nagu nad oskasid. Nad panid teie karistussalkadele wastu nii kui nad jaksasid, ja see weresüü on teie peal, sest seesama enamus, mis praegu Riigikogus ja Päts'i walitsuses on, oli siis maapäewal ja sama Päts'i walitsuses. See kodanline blok wastas siis rahwa huwidele niisama wähe kui nüüd. See katkestas Saaremaa töörahwa kannatuse. Teie hukutasite selle wastuhakkamise weresse. Teil oli sellest wähe ja teie määndate praegu weel türmides selle eest töörahwa poegi elusalt. Ja teie ei taha neid, oma kuritegelise walitsuswiisi ohwrid, oma käest lasta, waid hoiate neid kramplikult kinni, nagu wereimejad kunagi. Miks ei anna neile amnestiat?

Juhataja K. Wirma: Hoiatan Teid weel, Teie ei tarwita kohaseid sõnu.

Rkl. J. Allikso (kom.): Miks teie ei anna amnestiat ka neile, kes Seckendorfi tulekul siit põgenesid, sest et neil parunite ja kodanlaste ühist kättemaksmist karta oli. Nende hulgas ei ole wähe neid, kes otsekohe Siberisse sõitsid ja kes siis Koltshaki seljataga olid, kui siin wäerinnal wõitlused käisid. Miks teie saatsite maapäewal niisuguse tseremonii korda, et teie endise maapäewa liikme ja meie seltsimehe Hendrik Suuderi riigiäraandjaks kuulutasite, — töölise, kes Irkutskis Koltshaki türmis suremas oli. Saaremaa mässuaeg ja punased töölised, kes Seckendorfi tulekul Siberisse asusid, on teie pahaks südame-tunnistuseks. Et teie isegi neile ei taha amnestiat anda, keda kuidagi ei saa süüdistada teie riigi wastu wõitlemisel, see paljastab teie tulewikku. Teie wärisete oma klassiwõimu alalhoidmise pärast. Ja mida suuremaks teie pangad paisuwad, mida paksemaks teie rahapung kaswab, seda tugewam on teie hirm nende ees, keda kurnates teie klass oma kätte need warad kuhjanud on. Seda enam kärbite teie siis nüüd amnestiat ja seda rohkem lisate uusi poliitilisi wangisid endistele juure. Ja toimetate oma surwet seda kurjemini, mida rohkem siia tuli wäljamaa aktsiaseltside esitajaid, kelle westitasku Eesti ära mahub. Aga räägite kawalalt jutu demokraatlisest rahawalitsusest ja iseseiswusest, kuna siin tööpoolest tegemist on kapitalistlise kurnamiskorruga ja Inglise käsualuse riigiga.

Meie elame rewolutsiooniliste katastroofide ajajärgus ja teie ei aja nüüd enam kananahka ihu peale, kui teie ja teie prokuröörid riigikorra kukutamise protsesse septseswad. Mäletame ju wäga hästi, et ka teie siis kaasa hõiskasite wabadustele, kui tsaari politsei juba Tallinna uulitsatelt minema kihutatud oli. Kas teie ei tea, et see oli rängema riiklise kuriteo ülistamine, mida teie siis toimetasite ja mis kõikidele neile paragrahwidele allus, millest teie prokuröörid meile nüüd teie käsul ja õnnistusel oma silmust keerutawad. Töörahwa hulgad mõistawad nüüd wäga hästi, mida see tähendab, kui teie needsamad paragrahwid komisjonis amnestiaseadusest hoolega wälja noppinud olete. Töörahwa hulgad mõistawad, et teie nelja aasta eest hõiskasite, hoolimata paragrahwidest, sellepärast, et teil tsaari all kitsas oli miljonäärideks paisuda. Nüüd aga sunnite töörahvast neidsamu paragrahwe austama, sest et teie muidu uuesti proletaarlasteks

muutuksite ja tööd tegema peaksite. Aga meie ajame ka teie kardawoid culitsalt ära ja wabastame ka oma wangid uuesti, nagu 1917. aasta märtsiski.

Juhataja K. Wirma: Ma loen Teie wiimase üteluse mittekohaseks üleskutseks ja sellepärast wotan Teilt sõna ära. (Wahelhüüe: Las' rääkida, lõbus kuulda!) (Rkl. J. Allikso: See on ju meie demokraatline kord!).

Rkl. P. Abramson (is.): Herrad Riigikogu liikmed! Kui amnestiasaaduse üleüldises komisjonis arutusel oli, siis tekkis seal muuseas küsimus, kas ei tuleks ka poliitilistele süüdlastele amnestiat anda. Ja alates tööerakonnaga ja lõpetades Balti-Saksa erakonnaga jõuti otsusele, et seda ei maksa, et ei maksa mingisugust wastutulekut teha nendele inimestele, kes türmides ja traataedades istuwad ja neile, kes surma on mõistetud, sest see olewat riiklises seisukohalt wõimata. Komisjonis eeldati, et poliitiliselt ei olewat midagi muutunud. Mina ühinen selle arwamisega, et poliitiliselt on olukord wähe muutunud, sest klassiwõitlus läheb igapäew terawmaks ja on selge, et töölisteklassil tuleb wõideldes seda wõtta, mis tema käest on ära kistud. Kuid teiselt poolt tuleb tunnistada, et olukord on sõja lõppemisega märksa muutunud ja et kodanluse enese huwides oleks nüüd amnestiat anda. Kodanluse huwides ei oleks sugugi ülearu seda suurt ülekohut, mis meil „karistamise mõttes“ on tehtud, natukene pehmendada.

Herrad komisjoni liikmed leidsid aga selle seisukoha hoopis wildaku olewat ja lükkasid meie rühma amnestiasaaduse ettepaneku tagasi. Meie ettepanekust on üleüldisest komisjonist wälja tulnud wärdjas (kui üleüldse sellest komisjonist midagi wälja on tulnud), wärdjas, kellele pannakse see kõlaw nimetus — amnestiasaaduse eelnõu. Pean ütleva, et see on wärdjas, sest üleüldise komisjoni eelnõu ei too õieti mingisugust parandust sellesse ennekuulmata ülekohtusesse olukorda, mis walitseb meil inimeste karistuse ja jälgimise alal. Meil, herrad Riigikogu liikmed, on maksmas Wene keisri seadused. Kui Saksamaa rewolutsioon lahti puhkes ja wabaherra kindral Seckendorf oli sunnitud Toompealt ära minema, siis hakati meil, nagu sagedasti kirjutatakse ja öeldakse, Eesti demokraatlikku wabariiki asutama, kuid selle demokraatlise wabariigi ehitamist ei osatud muidu, kui pandi maksma täies ulatuses Wene keisririigi seadused.

Mis on need seadused, seda ei tarwitse arutusele wõtta ega pikemaidd seletusi esitada, tarwis ainult tähelpanu selle peale juhtida, et üleüldine arwamine juristide seas Wenemaal on see, et need seadused, iseäranis sõjaseadused, on ajast ja arust jäänud, et need seadused õieti nõretawad werest, et nende seaduste eesmärk on see, et isewalitsuslist korda hoida, et hoida kõike seda, mis isewalitsuse nime all Wenemaal oma peos pidas, ümbritsedes teda jumaliku oreooliga. Weel suurem hukkamõistew arwamine oli Wene sõjaseaduste kohta. See on ka täitsa arusaadaw. Tarwitseb ainult wõtta Wene sõjaseaduste kogu, s. o. 22 raamat ja tarwitseb ainult lahti lüüa § 96, siis wõib näha, mis eest inimest karistati. (Wahelhüüded). Olge lahked, mul on see raamat portfellis, sealt wõite näha, mis eest inimesi karistatakse. Sõjawäelasi nimelt wõis karistada tooni pärast, kui ei öeldud näituseks „Ваше благородие“ sarnase häälega, nagu nõuti; inimest wõis karistada ka märkuse pärast, sest inimene-soldat oli loom, kui lojus, ja inimene-ohwitser oli autoriteet, ainukene puutumata ja eksimata isik, kelle tahtmine inimese-soldati kohta piiramata oli. Tarwitseb ainult lahti wõtta nimetatud raamat ja seda paragrahwi lugeda, siis selgub, kuidas ümber käidi inimesega.

Kui Eesti demokraatlist wabariiki asutama hakati, ei lepitud ükski nende seadustega, waid pandi nendele omalt poolt weel mõnda juure. Wahekorrad olid sel ajal õige keerulised: Seckendorf oli maalt lahkunud, sõda oli alanud enamlastega, kes Baltimere äärde waba pääseteed leida tahtsid. Enamlased teadsid, et sellest ajast peale, kui Eesti kodanlus end entente riikidega kihlas, wõis oodata entente riikide poolt uut sõjakäiku Petrogradi wastu. Peale selle oli enamlaste ridades wäga palju 1918. a. weebruarikuul Eestist lahkunud töölisi, kes nüüd sõjakäigust osa wõtsid kapitalistilise Eesti wastu. Eestis oli sel ajal mitu lähtekohta. Balti parunid ja nende sabarakud hoidsid Seckendorfi poole, nende lootused uue hertsogiriigi sisse ei olud weel kustunud. Teisel osal, nimelt töölisteklassil, oli see teadmine, et 1917. a. oli siin walitsemas nõukogude-walitsus, kes küll oli wigu teinud, wõib olla õige raskeid wigu, kuid siiski oli see nõukogude-walitsus maatahtjatele maad annud, tasuta annud (wasturääkimised paremalt poolt) ja linnatöölistele inimesewäärilist ülespidamist kindlustanud. Ma ütlen, oli wigu tehtud, kuid ta oli siiski töörahwa walitsus. (Rkl. J. Seljamaa kohalt: Miks Teie sel-

lest ei räägi, kuidas nõukogude isandad, siit Petrogradi põgenedes kaklesid, et mõned suuremad rahasummad olid saanud, kui teised?) No, seda Teie muidugi väga hästi teate, olite ju seal diplomaatlike kurjeerina. (Rkl. J. Seljamaa kohalt: Teie waletate, Paul Abramson!). (Juhataja peatab wahelhüüdjat). (Rkl. J. Seljamaa: Ma kordan, Teie waletate, Paul Abramson!). (Kommunistide rühmast: Seljamaal sügeleb südames!).

Klassiteadlik tööliste-osa Eestis hoidis kahtlemata Wenemaa poole ja üks osa Eesti kesklast, nimelt Eesti kodanlus, tammus kahe äärmuse wahel ja ei teadnud õieti, mis peale hakata ehk mis teha. Et see mitte nõnda ütelda minu väljamõtte pole, juhin tähelepanemist selle peale, et 1919. a. jaanuari ja weebruarikuudel ilmus ajakirjanduses palju kaebaid selle üle, et meie kodanlus oma kohust õieti ei täida. Iseäranis kurtis selle üle palju „Sotsiaaldemokraat“ oma weergudel, nimelt selle üle, et meie talupoeg wilja ei müü, waid wilja peidab ja ootab, kunni Petrogradi tee awaneb, et siis oma wilja nälgiwale Piit-rile hinge-hinna eest maha müüa. (Pahe-malt poolt: Täitsa õige!). Ma kordan, see klass tammus kahe äärmuse wahel. Tema riidades leidis ka mehi, kes tsariaegse bürokraatia ja kapitalistlike korra abil üsna tugewaks saanud ja nüüd ise endid püsti upitada tahtsid, et sealt wõtta, kus wõtta oli. See kodanluse kiht hakkas alles hiljem pead tõstma ja alles hiljem oskas ta riiki wiia rahutegemiseni nõukogude-Wenemaaga ja ka selleni, et Eesti de jure tunnustamist leidnud teiste riikide poolt. Walge terrori abil on tal aga tulnud töötada. Minewal korral, Riigikogu koosolekul, kõnelesin sellest, et siin on walitsemas praegugi walge terror. Siis protesteeriti selle wastu öeldes, et terrori pole. Muidugi, otsekohe ei saa ju ütelda, et nüüd oleks masseline terror, kuid siiski ilmuwad üsna tihti terroristlised aktid. (Ägedad wahelhüüded paremalt poolt ja keskelt). (Juhataja kõlistab). Ma tulen pärast selle juure weel tagasi.

See kodanline klass, millest rääkisin, tahtis oma jalgealust kindlustada, luges omale kindla alusmüüri, millise alusmüüri esimestest ehitajatest wõiks nimetada muuseas ka herra jesuiitide peapreestrit Ast'i, (Juhataja: Ma palun kõnelejat Riigikogu liikmeid mitte haawata). Rkl. K. Ast kohalt: Ma ei tunne ennast haawatud!). (Naer), kes saatis Soome oma partei-seltsimehe Rei sealt abiwägesid tooma. Ja et sellest kodanluse lossist igasugust häda-

ohtu kõrwaldada, pandi tegutsema sõjawäljakohtud, kes ka meie kodanluse tükiks ajaks pukki tõusta on aidanud.

Kuidas hinnata nüüd sõjawäljakohut ja tema tegewust? Kõik juristid on sellel arwamisel, et sõjawäljakohus on allpool igasugust kriitikat. Harilik kohus, olgu ta nii hea ehk halb kui tahes, minu pärast kas wõi tsariaegne kohuski, ometi on selles kohtus mingisugused tagatised, et kohtu ette tõmmatud inimene mitte igawesti kadunud ei ole, waid et inimene enese heaks seal weel midagi teha wõib. Seal on oma protsessuaal seadused, mis annawad kaebelalusel ennast kaitsta, kuid sõjawäljakohutus on asi hoopis teine. Sõjawäljakohus teeb asja ruttu, teeb asja kirgedes surwel. (Wahelhüüe: Kus teie seda asja nii hästi teate?). Mina olin korra sunnitud sõjawäljakohtu osakonna juhatajaks olema. Kuid siis pandi surmanuhtlus maksma ja ma astusin ära. (Wahelhüüe: Kuidas Teie ennast siis sundida lasksite?). Sõjawäljakohtus ei ole mingit alust selleks olemas, et seal õigust wõidakse jalule seada. Ei sõjawäljakohus otsustab ruttu, kirgedes surwel ja need otsused peawad tahes wõi tahtmata sagedasti waled olema. Kui meie waatame sõjawäljakohtute asutamise määrusi, mis Eestis tol korral maksma pandi, siis on üks nendest lausa kohutaw. Kui ma ei eksi, on see wist ajutise walitsuse määrus wäljakohtute asutamise asjus. See määrus on walja antud 15. weebruaril 1918. a. ja seal § 5-das kõneldakse niiviisi: „Kõik, kes kuidagiwiisi Wabariigi Walitsuse wastu wõi wabariigi waenlaste kasuks töötawad, antakse sõjawäljakohtu kätte“. Ei ole ükski määrus olnud nii ebamäärane, kui see. Tema annab wõi loob wõimaluse iga inimest anda selle kohtu kätte, kes oma otsused ruttu ja kirglikult teeb, ja muidugi harilikult seda teeb, et inimesi maha laseb ja häwitab. Peale selle on küll ka teised määrused, mis „Riigi Teatajas“ on ilmunud. 1918. a. wõi juba 1919. a. „Riigi Teatajas“ nr. 29 on määrus olemas, mis natuke teistsugusem on. See kõneleb juba sellest, et surmaotsused tulewad kinnitada, ja et nad tulewad ülemjuhatajale ette panna. Nende hilisemate määruste järele tuleb juba silmas pidada elementaarseid kohtupidamise nõudmisi, kuna see esimene, see õietirabaw, sellest midagi teada ei taha. Ja õnnetu oli see inimene, kes selle kohtu alla sattus.

Mina küsiks nüüd, kes sattusid selle kohtu alla? Sellel keerulisel ajal, mis oli täis wastolusid, oli palju inimesi, palju „süüdlasi“, kes oleks pidanud wäljakohtu

kätte langema. Üks osa nendest langes, teine osa aga mitte. Langesid sinna tööliised, langesid need, kelle silmad olid pööratud Wenemaa poole, kes oli neile 1917. aastal midagi annud. Kui teised, kes olid niisamuti süüdi, näituseks põllumehed, kes hoidsid oma wilja salwedes, selle otstarbega wõi selle tagamõttega, et kui tuleb jälle ükskord ühine Wenemaa, kui awaneb Peeterburg, et seda wilja siis sinna saata. Kas sattusid ka need sõjawäljakohtu alla? Ei, nemad ei sattunud mitte, sellepärast, et sel korral tuli Eesti kodanlusele eestkätt wõidelda nende wastu, kes Wenemaa poole waatasid. Oli klassisõda; herra Karl Ast ei salga seda, et see oli klassisõda, ehk ta küll rahwuslise lipu all läks, ja sellepärast kardeti ja häwitati sel ajal töölisi. Peale selle oli olemas weel kolmas liik inimesi: Balti parunid ja pastorid, kelle silmad Saksamaa poole waatasid, kes ootasid Balti hertsogiriiki. (Wahelhüüe: Teil on ka pastori nägu!). Kas neid karistasid wäljakohatud? Ei! Need jäid karistamata, neid ei tassitud wangi. Sellesamas saalis Asutawa Kogu ajal kõneldi mitu korda äraandjatest-parunitest ja tolelaegne wabariigi prokuröör, herra Teemant, kurtis, et ei ole paragrahwi, mille põhjal neid wastutusele wõtta. Ühe liigi jaoks, nimelt tööliste jaoks, oli paragrahw, mille põhjal neid wastutusele wõeti, teiste jaoks, kes wilja ei annud ja kes töötasid wabariigi wastu, hallide parunite ja Balti parunite ühiste eesmärkide eest, ei leitud mitte paragrahwi. See on jällegi tõendus, et see oli klassisõda, et saaks pukti kodanlus.

Ja nii läks asi edasi. Kodanlus tundis eneses jõudu. Temal olid wahwad abimehed, nimelt sotsiaaldemokraadid, kes teda pukti aitasid. Alles pärast tõukas kodanlus need abimehed enda killast wälja. See oli maapäewa koosolekul, kus Karl Ast süüdistas ja kaebas, et waadake, siin ikka tehakse ülekohtu, lastakse inimesi maha, waewatakse ja piinatakse. Kuid siis astus sellekordne ajutise walitsuse peaminister K. Päts üles ja ütles, et meie ehitame nüüd riiki ja praegu on tulekahju. Kui tulekahju kustutatakse, siis ei küsi priitsimehed, kas üks ruut jääb terweks, wõi läheb ta puruks. Ühe sõnaga, meie ehitame riiki ja meie peame niisuguste asjadega leppima. Nii selgus juba sel korral, et kodanlus istus kindlasti pukil ja üks osa temast, nimelt sotsiaaldemokraadid, tõugati ukse taha ja siis hakkasid nad kaikkaid ajutisele walitsusele kodarate wahele pilduma. Sotsid asusid aga sel ajal niisugusel seisukohal: kui kodanlusele tuli töölisteklassi wastu wõi-

delda, leidis kodanlus sotsidelt truud abimehe. (Wahelhüüe: Rääkige ka wahest amnestiast!) Nüüd siis amnestia juure. (Naer). Sarnases olukorras wõeti ette Eesti Asutawa Kogu walimised. Nendel walimistel ei leidunud wist ühtegi erakonda, kes mitte oma lipukirjaks poleks wõtnud kaotada ära kõik need nurjatused, mis sõjaseaduse teel ilma on tekkinud. Wähemalt tean ma seda, et „Sotsiaaldemokraat“ sellest kirjutas. Nüüd tuli kokku see suur Asutaw Kogu, kes pidi andma juba kindlaks kujunenud kodanlisele riigile teise kuju. Kuid mis sündis seal? Seal lubati selgroog murda Balti parunitel, lubati ära wõtta Balti parunitelt maad ning sellele anda, kellel maad ei ole. Kuid kas tehti seda Asutawas Kogus? Ei! Maad said suuremate hallparunite pojad, kellel oma 50.000 marka taskus oli. Mis tehti amnestia asjus? Kolmandal mail anti wälja mingisugune amnestiaseadus. Kuid missugune see oli? See oli wiltsakene, peaaegu niisama wilts, nagu see tänane üleüldise komisjoni poolt wastuwõetud seadus. See amnestia ei annud meile mitte midagi. Ta ei täitnud mitte midagi nendest lubadustest, mis Asutawa Kogu eel lubatud. Selle peale waatamata, et kodanlus nüüd hoopis kindlamini pukil istus, kui kunagi enne. Wangimajad olid sel ajal täis kiilutud. Wangimajad on ka nüüd täis topitud. Seisukord on painajalik. Uued ohwrid ootawad järke. Amnestiat on paratamatalt tarwis. Ja selleks walmistas meie erakond üleüldise amnestia seaduseelnõu. Meie erakond teadis, et meie õigus ja kohus on seda nõuda, et poliitilist amnestiat antaks. Meie seltsimehed kommunistid teadsid ja tegid sedasama: nad ühinesid meie nõudmisega, see on töölisteklassi esitajate nõudmisega pukilistuwa kodanlise klassi wastu. Meie nõudsiime ja nõuame.

Kui see amnestiaprojekt üleüldises komisjonis arutusele tuli ja meie ettepanekud kõik läbi kukutati, siis paistis wälja, et meie kodanlus mitte niiviisi ei toimetaks, kui ta peaks toimetama, et meie kodanlus ei ole tark, waid tegutseb nii: nüüd wõtame, mis wõtta on, pärast seda tulgu kas wõi wecuputus. Mis on meie ettepanekutest siia üles wõetud? Seda eelnõu waadates ei ole siin sees tööliste ettepanekutest muud midagi, kui mõni lahja paragrahw ja meie kohus on näokate eest ära kiskuda sellel pettusel, ja nimelt, käesolewal amnestiaseadusel, millele meil, töölistel, mingisugust põhjust pole hosianna laulda. Meile antakse amnestiaelnõu all mingisugust osalist amnestiat ja peaaesjalikult sõjawäejooksi-

kutele. Kes on siis aga need sõjawäejooksikud? Kas antakse selleks amnestiat, et neid mustakäpamehi metsadest välja tuua ja hariliku elu tingimistesse asendada? Ma arwan, mitte selle jaoks, vaid siin on hoopis teise tagamõttega tegemist.

Tööline ei saanud sõjawäeteenistuse eest kõrwale hoida, sest temal pundusid need tuhanded, millega tollekordseid võimumehi ära osta. Temal ei jäänud muud nõu üle, kas jääda wabrikusse teenima ehk astuda sõjawäkke. Tööline oli ikka jooksukraawis, kuna need „hallparunite“ pojad olid, kes enestele staapides ja muudes seljatagustes asutustes soojad kohad said. Ma arwan, et suurem osa sõjawäejooksikuid on just nimetatud hallparunite pojad, kellede jaoks nimetatud amnestia antakse. See on paitegemine neile, üteldes, et waadake, meie oleme omal ajal teid karistanud ja nüüd halastame teie peale. See on enam kui läbipaistew, et meie kodanlus tahab toetada sõjawäe-jõu peale ja omale truid sõjawäge soetada, kuid, herrad Riigikogu liikmed, see ei lähe wist mitte korda. Meie kodanlus tahab enesele kaswatada mingisugust kindlat ja poolchoidjat sõjawäge, nagu seda Wene tsaarid omal ajal kaswatada tahtsid, kuid kõiksugused teised faktid näitawad, et ka sõjawäes seisukord toine on. Nii näitasid meie wiimased walimised kindlasti, kusagil staabi jaoskonnas, kus waewalt mõnikümmend walijat oli, anti Kommunistlise Partei poolt 19 häält, millest wälja paistab, et ka seal õieti aru saadi, et kui meie ikka päi teeme oma truudele leiwaisadele ning ülematele, siis meid tasuks ainult karistus ootab — surmanuhtluse ja wangikoja näol. Õieti kõneleb see sellest, et ka sõjawäes klassiteadwus kasvab. Mis aga puutub üleüldise komisjoni poolt pakutawasse amnestiasse, siis arwan ma, et sarnasel teel inimesi petta ei maksa; nimelt ei maksa mingisuguseid petteweksleid wälja anda, sest neid on juba küllalt wälja antud, ning nad tuleks ka wälja lunastada.

Niisuguse weksli andis wälja praegune walitsus, mille moodustawad kodanlised erakonnad. Tööerakonnaga alates ja lõpetades Maaliiduga wõi Põllumeestega, endi nõndanimetud kokkuleppe punktides. Nendes punktides kõneldakse, et kodumaa rahwaste wahakordi ja klassiwahesid tahetakse pehmendada, kuid siin on jällegi omalaadi pettus, mille peale ma tähelpanu juhin. Kas seda pehendamist tahetakse kätte saada sel teel, et sõjaseadust möllata lastakse ja surmanuhtlust kultiweeritakse, uusi poliitilisi protsesse alalõpmata juure tekitatakse, nagu see endiste Wene tsaari-

aegsete seaduste kestwusel iseenesest mõistetaw on? Ma küsin, kas niisugusel õudsel ajal on kohane osalise amnestiasaadusega tulla klassiwahesid pehmendama? Ei! Neid ei tulda siin pehmendama, vaid siin tahetakse rahwale jälle, nii öelda, mingisugust pettepilli ette seada, et neid, kes nõrgad, jälle endi sisse uskuma panna. Mina ütlen, et töölisteklass ei jäta wõitlust täielise amnestia eest, et töölisteklassil on õigus täielist amnestiat saada, sest töölistel on need, kes selle nõndanimetatud demokraatlise wabariigi üles ehitasid, just töölistel on sellel ülesehitamisel kõige rohkem waewa näinud. Töölisi on petetud, kuna neile kõik lubati anda, et nad kodanlusele appi tuleks sel korral, kui seda hädaoht ähwardas ja kodanline ilmakord lagunemas oli. Ja pärast, kui „töö“ tehtud oli, siis jäeti tööline täitsa enese hooleks. Ühe sõnaga, töölisteklass hakkab juba igapäewaga suuremale teadwusele tulema ja aru saama, kus tema huwid seisawad. Ta saab jätkama wõitlust amnestia eest. See töölisteklass saab kukutama üksiku wäikese käputäie erakonna-walitsuse, ta paneb maksma erakonna-walitsuse, seades sisse tööliste diktatuuri, sest ei saa inimesed enne ühewäärtsuseliseks, kunni ei ole kaotatud ülekohtused tingimised, kus üks wäikene salgakene kapitalista laiemaid rahwakihte eksploateerib. (Hüüded: Mis praegu Wenemaal sünnib?). On waja maksma panna töölisteklassi diktatuur kodanluse ainuwalitsuse üle. Sellega pühitakse klassiwahed ära ja inimesed saawad kõik ühesugustena suurematele ja kõrgematele ülesannetele endi elu pühendada. Käesolewa amnestiasaaduse projekti kohta, mis komisjoni poolt ette pandud, teen mina ettepaneku seda eelnõu, kui sarnast, tagasi lükata ja meie rühma poolt wäljatöötatud amnestiasaaduse eelnõu arutamisele wõtta.

Juhataja K. Wirma: Palun ettepanek kirjalikult teha.

Rkl. W. Ernits (sd.): Mina tahtsin peatada selle eelnõu motiivide juures, mis siin põhjenduseks ette toodi. Mina leiän, et ei saa kuritegewuse tõusu seletada ainult sõjajooksikute arwu kaswamisega. Osalt on ju see õige, selle wastu ma ei waidle, kuid mina leiän, et need ei ole ainsad faktid, waid alkoholi mõju on siin täiesti kõrwale jäetud. (Naer). Mitte naerda selle üle, ma olen wõib olla kuritegewuse küsimusega rohkem tegemist teinud, kui need, kes ametlikult on selleks kutsutud. Kahjuks ei ole mul arwusid käepärast, aga mul on praegu meeles, et

1919. a. eimesel poolel oli kuritegewuse juhtumisi ülepea umbes 13.000. I-sel poolel ei olnud veel arwustikku terve Eestimaa kohta; 1919. a. II-sel poolel oli umbes 16.000 kuritegu; 1920. a. I-sel poolel, kus juba rahu oli, oli ka umbes 16.000 kuritegewuse juhtumist; II-sel poolel oli aga juba umbes 22.000 kuritegu, see on umbes 40% rohkem kui I-sel poolel. Neid teateid võib täiesti uskuda, kuna mujal samasugust kuritegewuse tõusu on alkoholi mõjul märganud. Kuritegewuse tõus algab 1. juulil; see tõus on wõrdlemisi suur, nii et keskjoon tõuseb terve 1.000 wõrra, sealt edasi wangub ta ajutiselt kunni detsembrini, teeb siis jälle järsu tõusu — üle 3.100 kuus ning on praegu 3.000 ümber. Mis sõjawäejooksikutesse puutub, siis arwan, et ei maksa kõike mitte üksi nende süüks ajada. Amnestiasaaduse wastu mina ei ole, kuid eelmistes kõnedes kaheldi, kas tõepoolest kommunistlik wäljaastumist karta ei olewat; ma nägin wiimast wäljaastumist Peetri platsil, see kestis kõigest pool minutit ja oli õige lõbus waadata.

Nüüd edasi tahaksin wähegi puudutada amnestiaküsimust. Minu arwates võib amnestia olla teatud kokkuleppe akt, kuid seda ei saa ta siis olla, kui kommunistid ja iseseiswad ähwardustega amnestiat nõuawad ja juba ette seletawad, et nad seda tahawad oma sihtide saawutamiseks ära kasutada. Keda nad siis õieti rumalaks peawad: endid wõi parempoolseid, kelle heatahtlikkusest ju ometi amnestia saamine seekord oleneb. Ähwardused siin ei mõju, sest neid praegu ei kardeta. Kui kommunistidel jõudu oleks, siis wõtaks nad amnestia jõuga. Praegu aga teewad nad oma jõuetute ähwardamistega karuteeneid neile, kel amnestiat tõesti tarwis on. Mina arwan, et amnestiat wõiks maksta panna siis, kui herrad kommunistid garantia annawad, et nemad sel puhul mitte riigi äraandjateks ei saa. (J. Piiskar kohalt: Seda wõiwad põllumehed anda!).

Rkl. E. Liiwak (põl.-k.): Austatud Riigikogu liikmed! Amnestiasaaduse eelnou arutamisel tuleb silmas pidada, et sellel seadusel nii kui kaks järku on: poliitilised kuritööd ja sõjawäelised kuritööd. Üks minu eelkõnelejatest, nimelt herra Ast, toonitas, et poliitilised kuriteod on tingitud sõjaolukorrast ja peaksid amnestia alla käima ja eestkätt sõjawäelised kuritööd. Siin juures tuleks silmas pidada, et kuritööd, nagu: waenlasele wäeosade seisukoha teadaandmine, sõjasaladuste äraandmine jne. tuleks lugeda poliitilisteks kuritegu-

deks, niisama ka salakuulamine ja waenlaste wäeosadesse ülejooksmine; need kuritööd ei ole tingitud sõjaoludest, waid on ettekawatsetud plaani järele toimetatud. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Olete Teie ka poliitiline olnud?). Siis herra Ast tahtis seletada, et meie heasüdamlised ja eeskujulised peame olema ja poliitilise amnestia andma. Heasüdamlus ja heasüdamline olla, on ka wahe, igal heal ajal olgu piir. Seda tehes annaksime wabaduse kõigile praegu salajas ja pörandaall töötawatele organisatsioonidele makswa korra ja walitsuse kukutamiseks kihutustööd teha, siis ei saaks ükski walitsus walitseda. Kõiki arreteeritud wangimajadest wabastada ei wõi meie oma julgeoleku pärast mitte. Suuremaid kuritegijaid leitakse kommunistide hulgast, selle wastu ei saa keegi waielda.

Alles hiljuti wõeti Rakweres kinni kaks mõrtsukat, kelle taskust leiti kommunistlikud proklamatsioonid. (Rkl. J. Piiskar: Kui aga Teie palitutaskus ka proklamatsioonid on!). Kui Teie tasku panite, siis on nad seal. Herra Ast seletab, et kommunism ei olegi iseenesest nii kardetaw asi, püüab tõendada, et 24. weebruaril mingisugust kommunistlik meeleawaldust ei ole olnud. Kuid just tema oma parteiseltsiline rääkis wastuoksa. Mina ise tean ka, et meeleawaldus oli ja rahwas wõttis meeleawaldajad ise kinni, enne kui politsei kohale jõudis ja oleks politsei pisut hiljemaks jäänud, oleks rahwas omakohtu mõistnud. (Rkl. J. Allikso kohalt: Kas rahwas peab neid wangis? Kas rahwas wiis neid wangihoonesse Raudsepp'aga eesotsas?). Et herrad kommunistid seda lauda on tarwitanud oma lööksõnade jaoks, mida mina kommunistide koosolekul Kerenski ajal juba küllalt kuulnud olen, ilma et neil tähtsust oleks, siis julgen mina mõnda küsimist ette panna ja usun, et wõiksin herrade kommunistide käest veel täna nende peale wastust saada. (Wahelhüüe: Kui sõna ära wõetakse, siis saate wastuse!). Räägitakse, et meil kinnitatakse ikka edasi surmaotsuseid, ja wiimasel ajal ainult, kuna waremalt otsused täide wiidi ilma kinnitamata. Mina ütlen aga, et Narwa, Rakwere ja Tartu weretööd pandi kommunistide poolt toime, sadasid inimesi lasti maha, ilma et nimegi oleks üles kirjutatud. Narwa mustusewäljaweo angu kaldalt wisati ka elusaid alla, oli juhtumisi et kommunistid otsisid Rakweres taga Areni, said kätte Aroni ja lasksid maha. (Rkl. J. Piiskar: See on siis teie demokraatline kord!). (Paremalt poolt: See on teie, kommunistide, käest õpitud!).

See on teie tegewus, teie talitamise viis. Siis räägitakse wangimajadest, et wangimajade ukсед on lukus ja kangid ees ja wangimajad on inimesi täis. Mina tean, et wangimajades Eestimaal ei ole wõrreldes neid nii palju, kui Wenemaal. (Rkl. J. Allikso: Mitu töolist oli Kerenski ajal, ja mitu nüüd?). Räägitakse ka weel, et töölisteklass nõuab amnestiat. Mina aga ütlen, et ükski õige tööline, kellel südame-tunnistus puhas, ei nõua poliitilist amnestiat, ega ka sõjaseaduse ärakaotamist. (Rkl. J. Piiskar: Teie arwates on kõik kõwerad!). Õigeks arwan mina seda, kes igapäew oma tööd teeb ja kes mitte kinni ei istu. Sellel ei ole tarwis ei poliitilist amnestiat, ega ka sõjaseaduse ärakaotamist ja seda pole ka ükski õige tööline teie käest nõudnud. Kordan weel, herrad Riigikogu liikmed, et kui ei ole mitte lõpetatud kihutustöö riigikorra vastu, ei wõi üleüldist poliitilist amnestiat mitte anda.

Rkl. J. Wanja (kom.): (Wahelhüüe koha pealt: Kas loete J. Allikso paberit edasi?). Kui teatud riigikord on walitsew, siis on see kord niisama ülekohtune, kui amnestiaseaduse kärpimine. Ja prokuröride kantsikud ei suuda päästa klassiwõitlust. Teil ei ole leitud paragrahwi, mille abil wastutusele wõtta inimesi, kes süüdi on Soansi weristamise asjus. Selle weretöö kordasaatjad luusiwad wabalt ümber ja waritsewad uut saaki ja saawad palka just selleks otstarbeks.

Juhataja K. Wirma: Ma ei saa aru, et see ühenduses oleks amnestiaseadusega ja palun päewakorra juure minna.

Rkl. J. Wanja (jätkab): Niisamuti on wastutusele wõtmata Isborski weretöö kordasaatjad...

Juhataja K. Wirma: Teie ei taha päewakorra juure minna. Teen Teile teist korda märkuse. (Wahelhüüe koha pealt: Isborski töö tingib amnestiat!).

Rkl. J. Wanja (jätkab): Kõik need inimesed, kes kuritöid töörahwa vastu korda saadawad, need kuuluvad amnestia alla ilma paragrahwita, aga töörahwa jaoks paragrahwi ei leidu. Teie wägiwalla reshiim just sünnitabki wägiwalda ja wägiwald saab ka murtud wägiwallaga. Meie rühm saab kõigi abinõudega wõitlema täieliku poliitilise amnestia poolt. Meie rühm teeb aga sellele seadusele teisel lugemisel paranduse. Meie ei saa selle seaduseelnõu vastu mitte hääletada, kuigi ta ainult sõjawäejooksikutele amnestia annab, sest meie tõstsiime wiimaste kasuks esimestena hääli.

Seaduseelnõu tahame teisel lugemisel parandada.

Rkl. K. Ast (sd.): Nagu ma juba tähendasin, oli sõda alatud ühe osa meie kaaskodanikkude abil. Riigikogu liige Abramson moonutas minu ütelse ümber, nimelt, nagu mina oleks tähendanud — klassisõda. Ei mitte; waid herrad kommunistid, üks osa iseseiswaid sotsialiste ja parempoolsed rühmitused püüdsid seda sõda klassisõjaks teha. Sõjawäljakohtute seadus, mis nimelt ajutise walitsuse poolt välja antud, ei ole mitte ideaalne sõjakohutute jaoks, kuid kõige vähem on selle juures süüdi sots.-dem. Kingissepp'a kirjutatud raamatu järele, meid kodanlaste hulgast välja heita ei saa, sest et meid endidki selle järele kodanlasteks tuleb lugeda. Meie ütlesime küll, et meie saame opositsioonis olema, kuid see tähendab riiklises opositsioonis ja meie ei mõtle mitte walitsusele kaikkaid kodarate wahele loopida, waid ainult neis asjus, mis meie äranägemise järele walitsuse vastu astunud on. Rahwasaadik Kruus, iseseisew sotsialist ja Eesti Iseseiswate Sots. Partei liider, teatas ühel koosolekul, et ka nende erakond ei mõtle mitte walitsusele ja walitsuse tegewusele kaikkaid loopida, arwesse wõttes sõjaolusid. Seda seletasid nad omal ajal ja sarnasena ilmus see teade refereeritult lehes. Oleks ta wale olnud, siis oleks iseseisew sotsialist Kruus selle refereerimise vastu protesteerinud.

Nüüd on imelik kuulda, et rääkides kommunistide arwu kaswamisest Eestis, Riigikogu liige Abramson tõi ette selle nimekirja, kes on oma hääled annud kommunistidele ja tõendas, et poolehoidjate arw kommunistidele tõuseb; wäga imelik, et herra Abramson, kes klassiteadwust mõeldab kommunistina, mitte ise ei ole kommunistiks läinud, waid edasi wiibib nende „mitteteadlikkude“ hulgas. (Üleüldine naer. Hääled: Hästi öeldud!).

See oli mõõda minnes öeldud; ma tahtsin peajasjalikult ainult põhjendada seda, mis herra Abramson siin klassisõja kohta ette tõi, nimelt, et tema minu sõnu õieti ei tsiteerinud. Wõiks weel paar sõna ütelda põllumeeste kogude liideri herra Liiwak'i esinemise puhul, mis teatud muige Riigikogu liigete hulgas esile tõi — ma ei ütle, et esinemine iseenesest just need muiged esile tõi, sest inimese wõimised on wäga mitmesugused; näituseks meie auwäärt naabrite kommunistide hulgas on seltsimees Wanja palju parem ettelugeja, kui Allikso. Asi, milles ma herra Liiwak'ile

wastu tahtsin waielda, on 24. weebruari demonstratsiooni küsimus. Herra Liiwak ei saanud aru, mis jaoks ma seda asja nimetasin. Mitte see ei oleks olnud iseloomustaw enamlaste nõrkuse kohta, et demonstratsiooni katsed ei oleks tehtud, waid just see, et katsed tehti, kuid nii wõrd armetult... ja ma ütlen, et sarnased pooleminutilised demonstratsiooni katsed seda ära ei teeni, et mingisugusest kommunistlikust hädaohust kõneleda.

Ei saa mööda pääseda ilma märkust tegemata alalise Wenemaa poole näitamise kohta. Ka Riigikogu liikme Soansi arreteerimise asja arutamise juures tuli seda ette. Austatud herrad, kõige pealt ei ole meile, sotsiaaldemokraatidele, Wenemaa mitte eeskujuks mingis suhtes ja ma mõtlen tänini, et ta ka teile seda ei ole; kuid teie armastate ikka sinna poole näidata; kui teie tahate ennast wabandada ja puhtaks pesta, siis ütlete teie ikka — waadake Wenemaa peale, mis seal tehakse. Kui Wenemaal peaks wangistamised väga suured olema, kui seal juba poliitilise meeluse pärast inimesi wangistatakse, siis ei tehiks see ometi mitte mingil juhtumisel seda tähendada, et ka Eesti demokraatlikes wabariigis seda wõiks sündida. Selles see wahe seisabki demokraatia ja diktatuuri wahel. Teie, austatud herrad, kui teie tõesti demokraadid olete, ärge püüdke mingil juhtumisel demokraatia külge liita neid omadusi, mis on loomulikult diktatuuri juures. Sellepärast ärge tulge sarnase wäitega välja, nagu herra Liiwak siin tegi. Niisugusest wäitest wõiks otse mingisugust kättetasumist välja lugeda. See küsimus ei ole iseenesest mingisugune kättetasumise ega pantwangide küsimus, waid poliitilise amnestia küsimus. Kas teie usute, et need, kes niisuguste paragrahwide wastu on eksinud, milles riigikorra kukutamise katsetest räägitakse ja mida praegu põrandaalused kommunistid korraldavad, et need kes seda sõjaajal tegid, ka nüüd weel heaks kiidawad. Kuriteod olid väga lähedalt sõjapidamisega seotud. Siis oli sarnane situatsioon tekkinud, et meie kaas kodanikud, kes üleüldist riigikorra kukutamist kawatsesid, wälisele waenlasele sümpatiseerisid ja siseriigis waenlase kasuks korda saata katsusid, mis aga iganes wõisid. See oli aga teatud kindlas wahekorras sõjaga, selle sõjaga, mida meie peame nimelt iseloomustama vähemalt esimestel sõjapidamise kuudel. Inimesed, kes sarnastes tingimistes eksisid ja poliitilisi kuritegusid korda saatsid, ei tunnista seda mitte enam õigeks. Suur protsent nendest

kahjatakse oma tegu; nendele sai selgeks, et lugu ometi mitte nii ei olnud, nagu nad mõtlesid. Mitte ainult kommunistid ei eksinud ja ei saatnud Eestis poliitilisi kuritegusid toime; waid seda wõisid ka korda saata kõik wanameelsed inimesed, sest nende tahtmine seisib samuti selles, nagu kommunistidelgi, et wenelastel korda läheks seda mässawat prowintsi, mida nemad oma wäljamaa lehtedes mitte ei raatsinud nimetamata jätta. Wenemaal uuesti tagasi wõita. Seda silmas pidades, wõime tagant järele külma, kaine rahuga arwata ehk lihtsalt uskuda, et nüüd suur hulk, kellele nüüd tagant järele tagajärjed selgusid, oma tegusid kahetsewad ja neid mitte enam õigeks ei tunnista ja praegu mitte enam Eesti riigi waenlaste hulka ei astuks. Teiseks oleks poliitilisel amnestial üleüldse suur mõju ja mitte ainult siseriikliselt; ei, see oleks kena samm, ka wäljaspool hinnataks seda sammu, kui tunnismärki, et Eesti wabariik kindlalt ja püsivalt seisab.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Mulle näib tänastest läbirääkimistest, et Riigikogu liigetel on amnestiaseaduse eelnõust, millega iseseiswad sotsialistid on esinenud, wale arusaamine. Näib niisugune arusaamine olewat, nagu oleks iseseiswate sotsialistide eelnõu ainult klassihuwide seisukohalt kokku seatud ja nagu puudutaks tema ainult töolisteklassi. Tõsi, osa paragrahwidest puudutawad eestkätt töölisi. Peab aga siiski ütleva, et tema ei ole mitte klassihuwide seisukohalt kokku seatud, sest seal on terve rida paragrahwe, mis töölisi üleüldse ei puuduta. Iseseiswate sotsialistide seaduseelnõu kokkuseadmisel ei ole mõeldud mitte ainult üht klassi. Isegi põllumehed, kes põllutööliste töökaitse-seadust rikkunud on, wõiwad selle eelnõu järele amnesteeritud saada. Oleks täiesti ekslik, kui Riigikogu wõtaks seda küsimust nii, nagu oleks see eelnõu ühe klassi huwides. Siin on nuhtluseadusest terve rida paragrahwe ette toodud, millega mitte ainult ühel klassil tegemist ei ole, waid tingimata suuremal kodanikkude hulgal. Isegi pangaherrad ja majaomanikud käiks mõnede paragrahwide alla.

Amnestiaseaduse eelnõu arutusel peaks silmas pidama kaht asja. Esiteks, kas meie lähemas minewikus on olnud niisugune olukord, mis on erakordselt hõlbustanud kuritegusid korda saata, teiseks, kas on meie riikline kord nii tugew, et wõiks mõelda selle peale, et eksijaid erakorralistel tingimistel wõiks amnesteerida ja

neid harilikku ellu juhtida. Mulle näib, et olukorrad seltsimees Ast'i poolt õieti on hinnatud. Senni, kui meie riik lõpulikult iseseiswaks üksuseks välja kujunenud ei olnud, õigustas asjade seisukord tingimata riigi iseseiswuse wastu erakordset patustamist.

Pea meelega tuleb, et igakord ajaloo on peetud sõjaaega niisuguseks ajaks, kus harilikult kodanikud kergemalt kuritegusid korda saadawad. Kui teie wõtate waatlusele rahwuswahelised rahulepingud, siis leiate, et rahulepingus harilikult määratakse, et kodanikud, kes sõja kestwusel poliitilisi ehk riigi iseseiswuse wastu kuritegusid on toime saanud, amnesteeritakse. See on rahulepingus harilikult iseseiswaks punktiks, kui sõja tagajärjel kujunes uus riik endisest riigiosast. Täiesti loomulik ja arusaadaw peaks kõigile olema, et meie peaks hindama olukorda, nagu seda ennem ajaloo hinnatud on. Peale sõja lõpetamist oleks pidanud otsekohe amnestiaseaduse eelnõu arutusele wõtma, oleks pidanud kõiki neid kuritegusid, mis sõjaajal korda saadeti, sel korral, kui mitte ei olnud kindlasti välja kujunenud riikline iseseiswus, uuesti käsitusele wõtma ja neid sündmusi mitte hindama kui harilikku kuritegusid, mida harilikul ajal needsamad isikud korda oleks saanud.

Õeldakse, et riigiäraandlisi kuritegusid on toime saanud ainult töölised, ainult kommunistid. Üks parempoolsetest komisjoni liigetest teadis jutustada, et isegi mõned rikkad peremehed olid sõja algul üle läinud enamlaste poole ja on praegugi seal, kuigi nad kommunistid ei ole. Nad oleks heameelega tagasi tulnud, aga nad ei saa. Olukord oli erakordne ja selle olukorra juures wõisid ka need isikud teatawaid raskeid kuritegusid toime saata, kes harilikul ajal seda mitte ei oleks teinud. See erakorraline seisukord nõuab meilt, et meie seda, mida tol korral kuritööks nimetati, uuesti rewideerimise alla wõtaks ja nüüd, kus olukorrad teistsugused on, asjaldusid ka teisiti hindaks. Teine küsimus on, kas praegune riikline seisukord nii kindel on, et meie wõiks laiemat poliitilist amnestiat anda. Siin kahjuks ei ole meie kuulnud walitsuse esitaja sõna, nagu meie Sots.-dem. rühma liige K. Ast seda tähendas. Meie ei ole ka senni weel kuulnud walitsuse esitaja arwamist amnestiaseelnõu kohta üleüldse. Kuid nähtawasti pole riikline seisukord meil nii kõikuw, et oleks karta iga silmapilk riigipööret jne. Just wastuoksa, umbes nädal aega tagasi esines siin välisminister ja seletas, et kui weel

mõned „de jured“ kätte tulewad, siis kõik wõimalused olemas on paradiisi hakata ehitama tööliste Eestis. Asi on, tähendab, kõigeparemas korras, meil ei ole mingisugust pööret karta, mingisugust korralagedust. Mispärast kardetakse siis amnestiat anda? Kui oleks tõepoolest seisukord kriitiline, et poliitilisest amnestiast ei wõiks mõteldagi, siis oleks walitsuse esitaja siia tulnud ja sellest Riigikogule teatanud. Igatahes seda komisjoni poolt ettepanud eelnõu ei tarwitse arutama hakata; II lugemisel teda parandama hakata oleks raske. Meie rühm sisuliselt toetab suuremat osa iseseiswate sotsialistide amnestiaseelnõust. Kõige otstarbekohasem oleks wastu wõtta ettepanek, mis meie partei rühma poolt tehti, et see eelnõu tuleks komisjoni tagasi anda ja komisjonile ülesandeks teha seda amnestiaseaduse eelnõu laiendada.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Amnestiaseaduse eelnõu on tõesti seda laadi, et teda üleüldiseks amnestia andmiseks ei wõi soovitada, sellepärast oleks kahtlemata soovitaw, et temale nimetus antakse „osalise armuandmise seadus“, nagu seda tarwitatud on igas riigis, kus ühel wõi teisel juhtumisel mõne üksiku liigi kohta armuandmist tehti. Eesti Rahwaerakonna rühm on arwamises, et seda osalist armuandmist mitte ei tuleks edasi lükata, ühel ega teisel põhjusel. Juba eelpool on komisjoni aruandja seletanud, et muu hulgas käib armuandmise sõjapaolaste, s. o. sõjawäest eemalhoidjate kohta. Selle armuandega tahetakse kätte saada, et selle inimesteliigi poolt kordasaadetawate kuritegude hulk mitte ei kasvaks, ega edasi ei kestaks. Just nüüdsel ajal on nende inimeste seisukord iseäranis raske, ja meie teame, kuidas kõigeraskeimate kuritegude juures olid sagedasti põhjused, mis sõja läbi olid tekitatud. Mitmel pool täidab see elanikka ahastusega, et ei suudeta piiri panna kuritegudele. Kui põhimõttelikult juba tarwilikuks tunnistatakse neile inimestele armu anda, siis peab seda ruttu tehtama juba otstarbekohasuse seisukohast. Niisama tähtis on, et sõjawäelised süüid, mis otsekohe sõjalaoludest olid tingitud, andeksandmist leiaksid võimalikult pea, sest nagu teame, on seal väga palju inimesi, kes mitte igakord meelega, waid sõjaaaja meeolus teatawa teo on korda saanud. Ja nende kannatamist lõpetada võimalikult pea peaks meie piüie olema.

Aga see ei nõua ju weel mitte, et sellega armuandmist ja andeksandmist

lõpetada, waid kui meie selle osalise andeksandmise korda saadame, siis on meil aega küllalt kõiki teisi süütegude-liike, mille kohta armuandmine ja andeksandmine wõiks käia, arutada, — meil ei ole sugugi keelatud, et meie komisjonid edasi töötaks, kas wõi iseseiswate sotsialistide algatuse alusel ja wälja töötaks siis eelnõu, mis rahuldaks neid õiglasi nõudeid. Ma pean isiklikult ütlemä, et Iseseiswate Sotsialistide Partei rühma esitajad on siin palju tõsiseid fakte ette toonud, ja ei saa mitte salata, et kui meie tahame oma demokraatlist riiki ehitada ja kinnitada, siis ei saa meie mitte ei kättemaksmise, ei ka nii nagu hoolimata wõimu peale lootma jääda, waid meil peab tõesti olema niisugune riikline hingeolu, mis mitte ei tunne halemeelust ja mis mitte ei lase riiki walitseda kuidagi wiisi sentimentaalsete nõuete järele, waid kus täiesti tehakse seda, mida riiklised huwid nõuawad, kus tarwis kõige peale walnis olla, aga kus mitte midagi ei tehta rohkem, kui riikline tarwidus nõuab — oldagu täis leplikkust ja heldust. Demokraatia on kõwa just siis, kui tema täielik on oma sisemise jõu ja enesekitsendamises ning oma enese taltsutamises. Ja meie teame ju väga hästi, et kui meie wälistel pealekäimistel hädaohtude waritsemine rohkem tõuseb, kui iseäranis suur naaber Wenemaa sisemisest halwatusest pääseb ja ennast maksuma wõib panna, et meil siis muud üle ei jäe kui käskida. Siis on meil just tarwilik, et meie wõimalikult iga hinge, iga kodanikku oma hulgast, mitte ei ajaks sunniteel, waid et mehed ise sunnitud oleks minema tulle. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Õige!). Ja selles mõttes peame meie seda tööd igal silmapilgul, kus see wõimalik ja kus see tarwis on, tegema oma riiklises mõttes, ja ometigi ei tohi olla kuidagi wiisi hoolimata ja ei tohi selle peale, nagu mõne sentimentaliteedi peale waadata, waid kui riiklise tarkuse peale, mis tõsise poliitilise nõude rahulduseks armuandmised annab.

Aga selle juures ei wõi mitte teha jälle sellest asjast mõnda poliitilist näitust. Rahwasaadik W. Ernits on seda lähidalt väga ilusasti ära ütelnud; teataw kokkulepe on see andeksandmise akt siiski ja sellepärast on tarwis, et üleüldist andeksandmise akti tema ulatuses üksikult, rahuga ja põhjalikult arutataks. Kui praegune osaline andeksandmine korda saadetakse, siis wõetagu see üleüldine andeksandmine põhjalikult käsile ja wiidagu tema täiesti riiklise tarkuse ja riikluse nõuete

kohaselt läbi. Siis ei ole sugugi mitte wõimata, et vähemalt nende, kes esinewad oma riikluse ja õigluse alusel ja pahemal pool poliitilised põhimõtted ja nõuded saaks rahuldud, selles mõttes oleks soowitaw, et meie küll mitte praegust eelnõu tagasi ei lükkaks, waid teda wahest mõnes üksikus asjas, nõnda nagu nimetasime, muudaksime, aga üleüldise amnestiamõtte arutamisele ja wõimalikult pea selle teostamisele asuksime, ilma et meie selle juures sammu ei kõrwalduks. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas Rahwaerakond toetab?) Ma kõnelesin Rahwaerakonna nimel.

Rkl. P. A b r a m s o n (is.): Rahwaerakonna esitaja kõneles, et amnestiasaaduse eelnõu ei tuleks mitte komisjoni anda, waid et esiteks tuleks kitsam amnestiasaadus maksa panna ja siis tuleks asuda põhjalikuma amnestiasaaduse wäljatõetamisele. See on wildak seisukoht. Sünnib see, siis kaob komisjoni huwi, siis tuleb komisjonis palju teisi asju ja see ei asu enam amnestia arutamisele. Kas Asutawas Kogus ei olnud lugu samuti? Asutaw Kogu tuli kokku 23. aprillil ja 3. mail andis ta wälja amnestiasaaduse, mis nii väga kitsas ja piiratud oli. Peale selle ei tõstetud amnestia suhtes kunagi enam küsimust üles. Mina arwan, see on ekslik, kui rohkem lubatakse, kui antakse. Inimesed ootawad, ootawad seda paljulubatut, kuid ometi ei tule midagi! Mina jään oma endisele seisukohale: kui juba midagi lõigata, siis põhjalikult lõigata.

Siin on meie amnestiasaaduse eelnõu, mille iseloomu kohta sotsiaaldemokraadid ütlesid, et see ei olla nii ütelda, puhas töolisteklassi amnestia, waid selleks et ka kõiki selle õigusemõiste alla mahtuwat ülekohtu ära lõikawat. Tehniliselt on ju asi niiviisi, et see paragrahw, mis karistab töolist, wõib ka karistada mittetöolist. Meid juhtis inimesuse põhimõte: ennemini 99 kurjategijat õigeks mõista, kui üht õiget süüdlaseks mõista. Teie amnestiat ei ole aga see põhimõte mitte juhtinud. See mõte on juhtnõriks olnud meie Iseseiswate Sotsialistide Riigikogu rühma amnestiasaaduse eelnõus. Sellepärast jään oma endisele seisukohale: see kitsas ja äärmiselt piiratud amnestiasaaduse eelnõu tuleks tagasi lükata ja wastu wõtta meie Iseseiswate Sotsialistide Riigikogu rühma poolt ettepanud amnestiasaaduse eelnõu.

Nüüd loen enese kohuseks tagasi tulla selle põhiheli juure, mis läbi kõlab kõikide

Riigikogu liigete, muu seas ka herra Asti kõnedest. Kardinaalmõte kõigis neis kõnedes oli see, et kõnelejad ei asuwat riiklisel seisukohal, et pahemal pool istuwat isikud, kes riiki ei tunnustawat. Seda wäidet on tuhandeis wariatsioonides korratud terve kodanluse hulgas, nimelt nii, et ühed asuwad riiklisel seisukohal ja teised mitte. Minu herrad, ma tahan teile ühe aabitsatõe üle mõne lausega seletust anda. Ma pean teile teatama, et ei ole olemas ei sotsialistide, ei kodanlaste seas inimesi, kes eitaks riiki, kui sarnast. Mispärast? Riik on ju organisatsioon, kes peab nende inimeste elu, kes sunnitud koos elama, paremaks ja ilusamaks tegema. Kuid ajalooliselt on riigid nii wälja kujunenud, et riigis on wõimu oma kätte saanud teatud klass ja senni on walitsenud suuremat osa riike kapitalistide klass. Kõneldakse, et meil on riik. Ma tahaksin heameelega teada, misugust riiki teie mõtlete? Kas niisugust, mida tunnustawad ka sots.-dem. pahemal pool seiswad? Riiki, kui sarnast tunnustame meie. Wahe seisab ainult selles, et meie riigimõiste all mõistame mitte käputäie kodanlaste ainuwalitsust, waid ühiskondlist organisatsiooni, kus õigus ja wabadus walitsemas. Enne oli lugu meil hoopis teine. Wõõras wõim eksploateeris meid ja meie kodanlust. Nüüd aga on wiimane pukki saanud ja eksploateerib omakorda töötawat klassi, ainult töolist. Asi on aga nii, et igal töölisel, kas ta kätega ehk peaga töötab, on oma riiklik ideaal ja nimelt niisugune, et selles riigis kõik inimesed tööd peawad tegema oma oskuse järele, et ühel klassil tarwis ei oleks ääretut waewahäha selleks, et teine klass, mitte midagi tehes, priisata wõiks. Kõik peaksid nii ütelda, waewaga oma leiba teenima. Selle läbi saaks kokku hoitud aeg, mida ära kasutada wõiks kõrgemate ülesannete peale, leiduste peale tehnilisel alal ja uniwersumi läbiuurimisele.

Meil Eestis on praegu kitsas kildkonna walitsus, mis ainult oma klassi huwid taga ajab. (Rkl. K. Ast tähendab kõnetoolist mõõda minnes: Lugege parem Kingissepp'a!). Kui pidustusi toime pannakse ja demokraatlise riigi terwiseks joodakse, siis on see ainult teataw näitemängu etendus, — töolisteklass ei saa sellest demokraatsusest mitte mingisugust kasu. Meie nõndanimetud demokraatsus on sarnane etendus, kui omal ajal Rooma katoliku kirikus, kus preester üks inimesepoja wörd kõikide eest jõi. (Paremalt poolt: Kas Teie ise ka usute, mida räägite?). Mina

usun seda küll, mis ma räägin, kuid teie ei usu seda ise, mida ilmale pasundate. (Paremalt poolt: Walitseb ju ometi rahwanemus, nagu walimised seda näitawad). Walimiste juure tulen ma weel tagasi. Enamus on saanud walimistel see klass, kelle hulgas rohkem haritud jõudusid, ja kes sellepärast suuremat agitatsiooni suutnud teha. Iga inimene on elu külge seotud tuhande wäikese niidikese ja kui ühelegi tema soowile wäikseltki wastu tullakse, lepib inimene wähega ja läheb wõrku, kuhu teda sarnasel teel meelitatakse. See on põhjuseks, miks töörahwas walimistel ei Riigikokku ega ka linnawolikogusse enamust pole saanud.

Meie ja teie riigi ideaali juure tules, pean tähendama, et meie ideaal on sotsialistlik ühiskond, mida walimiskasti abil maksma ei saa panna. Nii siis, kui meilt küsitakse, kas meie tunnustame Eesti wabariiki ja kui meile öeldakse, et meie ei asuwat riiklisel seisukohal, siis meie ütleme: andke meile see riik, kus ka töölisel on inimesewääriline elu, kus töölisi maalt wälja ei saadeta, andke meile niisugune riik, kus on õigus maksmas, kus inimesed on ühesugustes elutingimistes, andke meile niisugune riik, sest niisugust riiki mõistab igaüks tunnustada. Kui meil räägitakse riiklisest seisukohast, siis peetakse silmas ainult kodanluse kitsaid klassihuwisid, kuna meie riik on hoopis teistsugusem. Nüüd, tulles nende wäeluste juure tagasi, mis siin amnestiaseaduse puhul maad leidsid, pean ma wastama herra Ernits'ile. (Juhataja: Kodukorra § 47 järele on Teil õigus ainult 15 min. sõna saada ja Teil on weel üks minut aega). Herra Ernits ütles, et iseseiswad ja kommunistid tekitawad meelega waenulist meeoleu amnestiaseaduse wastu. Herra Ernits tahab nähtawasti, et peaks amnestiat paluma. Mispärast peaks aga Eesti töolisteklass, kes ise on aidanud seda Eesti riiki üles ehitada ja kes ikkagi siin enamuses on, mispärast Eesti töörahwas, keda on petetud, mispärast peaks ta amnestiat paluma, kuna tal seda täieline õigus on nõuda. Ma loeks seda töörahwa kohta häbistawaks, kui ta peaks amnestiat paluma. Kui sotsid esinewad niisuguse seisukohaga, nagu Ernits, et meie peame kellegi käest midagi paluma, siis mina ütlen, meie ei palu mitte midagi, waid meie nõuame, et peab ülekohtule lõpp tehtama ja selle asemele õigus jalule seatama. (Juhataja helistab). Meie nõuame kärpimata amnestiat.

Rkl. A. Hansen (is.): Minul ei ole palju ütelda ja mina ei ole mitte jurist, et kõiki paragrahve teada. Mina tahtsin ainult puudutada peajoontes paari silmapilku, mis puudutasid amnestiaküsimust. Eriti tahtsin mina toonitada, et see, mida ma täna herra Ast'i kõne puhul enesele ette kujutasin, täitsa täide läks. Sots.-dem. liige herra Ast esines käesolewal juhtumisel täitsa nagu papp kantslis, püüdes oma kogudusele, kodanlisele klassile, selgeks teha, et waadake, herrad, teie enda huvides on käesolewal juhtumisel täielise amnestia andmine. Ja mina ei eksinud, et sellel teatawad tagajärjed saavad olema. (Wahelhüüe rkl. J. Seljamaa poolt: Kas see halb oli?). Mina ei kahelnud sugugi, et kui rahwaesitaja Ast weel paar niisugust augu pähepuurimist oma maapealsest kantslit ette wõtab, et siis asjast asja saab. (Rkl. K. Ast: Ja nii tulebki wiimaks amnestia!). (Naer). (Wahelhüüe: Suurepäralised mehed!). Mis kodanlaste südame peal seisab, seda tuli ja awaldas rahwaesitaja Tõnisson, temal oli südame peal see, mis sünnib Kronstadis ja Petrogradis. Tema toonitas siin, et meil tuleb tõsiselt silmas pidada seda olukorda, kuidas saab tulewikus meie wahekord „tulewiku“ Wenemaaga kujunema. Selleks juhtumiseks tarwis eestlasi ühise lipu alla koondata, et nad kõik oleks walmis wõitlema oma riiklise „olemise“ pärast, see olukord on herra Tõnissoni poolt arwesse wõetud, et kui meil tuleb tõsine pirukajagamine Wene kodanlusega, meie „riiklise iseolemise“ pärast ja sellepärast on käesolewal juhtumisel herra Tõnisson täieliku amnestia andmise poolt. Kui see küsimus weel päwakorrale ei olnud kerkinud, kui weel punase Wenemaaga rehkendati, senni kaua ei tahetud amnestiast midagi teada. Nüüd aga peame sellele osale kurjategijatele amnestiat andma kiires korras. Mispärast ei räägi teie siis sellest awalikult. Mina ei ole riigimees. (Wahelhüüe: Seda on näha!) aga niipalju, kui mina ajalugu tunnen, tean mina, et kodanlus igal teisel maal on niisugustel momentidel püüdnud suuremeelne olla, on püüdnud massisi petta. Eesti kodanlus on ka wististi nii mõndagi oma herradelt õppinud. Need wekslid, mis siin herra Tõnissoni suu läbi täna lendu lasti, on wõltswekslid, nende wastu peab töölisklass niisama umbusklik olema, nende realiseerimine on niisama kui kõik muudki küsimused klassi wahekorradest. Ainult oma reaalse jõu läbi saab tööliste-

klass oma kaaswendadele, kes kodanluse käes wangis, amnestia.

Rkl. W. Ernits (sd.): Nagu siin Riigikogu liige Hansen tõendab, olewat ma ütelnud, et töörahwa pidada amnestiat paluma, ennast sellega alandades. Seda ma ei ütelnud, ütlesin ainult, et ei pea amnestiat katsuma rumalate ähwardustega kätte saada. Teiseks tõendati weel, et meil olewat praegu vähemuse walitsus töörahwa suurte hulkade üle. Ma pean lõpupe lõpuks tähendama, et wastik on kuulata niisuguseid walesid. Tahaks, et neid enam ei kuuleks! Riigikogu liige Abramson seletas, et kodanlus on ajaloolise ülekohtu läbi terve wõimu oma kätte saanud. Seda seisukohta edasi arendades peaks wälja jõudma arwamisele, et kogu ajalugu on mingi eksitus, mingi lollus ja sellest järgneb, et kogu olemine on ka üks suur lollus. Siin juures on kasulik meele tulettada Kanti tõendust, et igaüks mõõdab olemist selle aparadiga, mis tema peas on. Järelduse tegemise jätan austatud Riigikogu liigete eneste hooleks.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Tahtsin esineda wäikese asjaliku märkusega ning tõendada, et mina tõin ette Rahwaerakonna seisukoha, mis oli wõetud enne herra Ast'i kõnet.

Rkl. K. Ast (sd.): Peab rõõmustama, et tänasel koosolekul amnestiaküsimust nii pikalt-laialt on arutatud ja et nüüd see täitsa selge on iseseiswatele sotsialistidele, kes amnestiaseadust ootasid, et minu ülesastumine wõiks selleks kaasa mõjuda, et wiimati tulebki üleüldine amnestia. Kuid nähtawasti kordub siin seesama lugu, kui sõja ärakaotamiselgi. Nii kaua kui meil sõda oli, jutustati, et sõda on suur kurjus, et kodanlus ei tee rahu ja proletariaadi weri woolab. Nüüd aga, kui rahu oli kuulutatud, ei wõinud seda Kommunistline Partei mitte tunnustada. Niisama on lugu üleüldise amnestiaga. Nii kaua, kui meil temast mitte juttugi polnud, nõudsid kommunistid üleüldist amnestiat. Kui aga wiimati selle asja wari juba ihmus ning oletada wõib, et poliitilist amnestiat antakse, siis püüab iseseisew sotsialist Hansen kõik selles teha, et amnestia wastu wõidelda. Rohkem mul midagi ütelda ei ole. (Rkl. A. Hansen: Soowin edu osawale kõnele, et Teie ikka edasi auku puuriksitate!). Meie poolt tehti ettepanek 1) et amnestiaseaduse eelnõu üleüldisesse komisjoni tagasi anda ja 2) et komisjonile ülesandeks teha walmistada amnestiaseaduse eelnõu Riigi-

kogule. Sel korral, kui meie rühm niisuguse seisukoha wõttis, ja see oli enne esimest lugemist, oli vähem selgust muretsatud asjasse. Nüüd aga, kus lootust on, et üleüldine komisjon, hoolimata sellest, et üks osa amnestiast ära teostatakse, üleüldise amnestia asja mitte maha ei mata, et Rahwaerakond üleüldise poliitilise amnestiaküsimuse üleswõtmisest osa wõtab, loobume meie oma esimesest ettepanekust, seda seaduseelnõu tagasi lükata ja üleüldisesse komisjoni anda, ja toetame tema teisele lugemisele üleminekmist, kuid teen lisaettepaneku ja nimelt: Riigikogu üleüldisele komisjonile ülesandeks teha — valmistada üleüldise poliitilise amnestiaseaduse eelnõu Riigikogule ette panemiseks.

Juhataja: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja J. Parik: Teen ettepaneku amnestiaseaduse eelnõu I. lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna.

Juhataja K. Wirma: Muid ettepanekuid enam ei ole. Ettepanek, et seaduseelnõu komisjoni anda, on tagasi wõetud ja kõik on ettepaneku teinud, et meie amnestiaseaduse eelnõu I lugemisel wastu wõtaks. Need ettepanekud, mis on tehtud Iseseiswate Sotsialistide rühma poolt, ainult soowitawad, et aluseks wõetaks teine seaduseelnõu. Kuna ma saan aru, et I lugemisel saab wastu wõtta eelnõu, mis arutusel on olnud, ja et selle teise eelnõu kohta niisugust ettepanekut ei ole, siis ei saa seda seaduseelnõu täna ei wastu wõtta ega tagasi lükata. Sellega on ainult üks ettepanek, et üleüldise komisjoni poolt ettepanekud seaduseelnõu I-sel lugemisel wastu wõtta ja tema II-sele lugemisele üle minna, ning peale selle veel täiendaw ettepanek Riigikogu Sots.-dem. rühma poolt, et Riigikogu üleüldisele komisjonile ülesandeks teeks valmistada üleüldise poliitilise amnestiaseaduse eelnõu Riigikogule ettepanemiseks.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.) (kohalt): Palun sõna! Ma teen ettepaneku teises ettepanekus wälja jätta sõna „üleüldise“.

Juhataja K. Wirma: Rkl. J. Tõnisson'i poolt on tehtud teise ettepaneku kohta parandus, nimelt: wälja jätta sõna „üleüldise“. Nii on siis üks ettepanek, et amnestiaseaduse eelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta ja tema teisele lugemisele üle minna ja sinna juure täiendaw ettepanek Sots.-dem. rühma poolt, millele herra

Tõnisson oma poolt paranduse juure tegi. Kes on selle poolt, et amnestiaseaduse eelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta ja tema teisele lugemisele üle minna, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on amnestiaseaduse eelnõu esimesel lugemisel wastu wõetud. Täiendaw ettepanek on: Riigikogu üleüldisele komisjonile ülesandeks teha — valmistada üleüldise poliitilise amnestiaseaduse eelnõu Riigikogule ette panemiseks; selle ettepaneku juure on parandus tehtud, wälja jätta sõna „üleüldise“. Panen selle paranduse hääletamisele. Kes on selle poolt, et sõna „üleüldise“ wälja jätta? Kes wastu? Mul näib, et wastu on rohkem. Kas nõutakse hääle äralugemist? (Hüüe: Palun!). Palun sekretäri hääled ära lugeda, kuna ma ettepaneku uuesti hääletamisele panen. (Hääletatakse). Hääletamisel on saanud ettepanek poolt — 18 häält ja wastu — 24 häält. Seega on parandus tagasi lükatud. Ma panen nüüd täiendawa ettepaneku terwelt hääletamisele. Kes on tema wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Ma näen, et vähemus wastu on. Kas nõutakse hääle äralugemist? (Hüüe: Ja muidugi!). (Hääletatakse weel kord, misjuures sekretäär hääli loeb). Hääli on saanud ettepanek 24 poolt, 29 wastu. Nõnda on see ettepanek tagasi lükatud.

Rkl. A. Rei (sd.): Mina arwan, et niisugune hääletamise tagajärg tuli sellest, et hääletamise korras kõigile asi mitte selge ei olnud. Mina arwan, et esiteks oleks pidanud hääletama seda ettepanekut poliitilise amnestia kohta ja siis, kui üks jagu seda nõuab, hääletama parandust sinna juure. Nüüd tuli aga arusaamatus ja sellest hääletamise tagajärjed, mis teistsuguse hääletamise korra juures mitte ei oleks tulnud.

Juhataja K. Wirma: Teie ei tee aga mingisugust ettepanekut.

Rkl. K. Ast (sd.): Teen ettepaneku uuesti hääletada. (Igalt poolt mittedõusolewad hüüded).

10. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku päewa määramine. Juhataja K. Wirma: Palun rahu. Mingisuguseid ettepanekuid enam ei ole; see päewakorra punkt on läbi. (Hüüded: Koosolek lõpetada!). Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. Kas soowi

takse sõna selles asjas. Sõna ei soovita. (Müra). Ma palun rahu! Panen selle ettepaneku hääletamisele. Kes on koosoleku lõpetamise poolt? Kes vastu? Vastu ei olda. Kas tehakse mingisuguseid ettepanekuid järgmise koosoleku aja määramise kohta? (Hüüded: Tulewal kesknädalal! Juhatus hooleks!). Kaks ettepanekut on tehtud. (Hüüe: Tulewal teisipäeval!).

Kolmas ettepanek on tehtud tulewal teisipäeval koosolekut pidada. Kas enam ettepanekuid ei ole? Ma panen hääletamisele. Kes on selle poolt, et juhatuse hooleks jääb koosoleku aja määramine? Mulle näib, et enamus selle poolt on. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Abisekretäär W. Pezold.

The following table shows the results of the various experiments conducted during the year. The first column gives the name of the experiment, the second the date, and the third the result. The results are given in the form of percentages, and are based on the total number of plants in each experiment. The results are given in the form of percentages, and are based on the total number of plants in each experiment.

TABLE I

Experiment 1

Experiment 2

The following table shows the results of the various experiments conducted during the year. The first column gives the name of the experiment, the second the date, and the third the result. The results are given in the form of percentages, and are based on the total number of plants in each experiment. The results are given in the form of percentages, and are based on the total number of plants in each experiment.